

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ БОШ ПРОКУРАТУРАСИ
АКАДЕМИЯСИ ХУЗУРИДАГИ ИЛМИЙ ДАРАЖАЛАР БЕРУВЧИ
DSc.31/31.12.2020.Yu.67.01 РАҚАМЛИ ИЛМИЙ КЕНГАШ**

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
БОШ ПРОКУРАТУРАСИ АКАДЕМИЯСИ**

СУЛТОНОВ ОЙБЕК СУЛТОНБОЕВИЧ

**ДАСТЛАБКИ ТЕРГОВ ОРГАНЛАРИНИНГ ПРОФИЛАКТИК
ФАОЛИЯТИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ**

12.00.07 - Суд ҳокимияти. Прокурор назорати. Ҳуқуқни муҳофаза қилиш фаолиятини ташкил этиш. Адвокатура

**Юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD) диссертацияси
АВТОРЕФЕРАТИ**

Тошкент шаҳри – 2023

Фалсафа доктори (PhD) диссертацияси автореферати мундарижаси
Contents of the abstract of the dissertation of the Doctor of Philosophy (PhD)
Оглавление автореферата диссертации доктора философии (PhD)

Султонов Ойбек Султонбоевич

Дастлабки тергов органларининг профилактик фаолиятини
такомиллаштириш.....3

Sultonov Oybek Sultonboyevich

Improvement of preventive activities of preliminary investigation bodies.....25

Султонов Ойбек Султонбоевич

Совершенствование профилактической деятельности органов предварительного
следствия.....43

Эълон қилинган ишлар рўйхати

Список опубликованных работ

List of published scientific works.....48

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ БОШ ПРОКУРАТУРАСИ
АКАДЕМИЯСИ ХУЗУРИДАГИ ИЛМИЙ ДАРАЖАЛАР БЕРУВЧИ
DSc.31/31.12.2020.Yu.67.01 РАҚАМЛИ ИЛМИЙ КЕНГАШ**

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
БОШ ПРОКУРАТУРАСИ АКАДЕМИЯСИ**

СУЛТОНОВ ОЙБЕК СУЛТОНБОЕВИЧ

**ДАСТЛАБКИ ТЕРГОВ ОРГАНЛАРИНИНГ ПРОФИЛАКТИК
ФАОЛИЯТИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ**

12.00.07 - Суд ҳокимияти. Прокурор назорати. Ҳуқуқни муҳофаза қилиш фаолиятини ташкил этиш. Адвокатура

**Юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD) диссертацияси
АВТОРЕФЕРАТИ**

Тошкент шаҳри – 2023

Фалсафа доктори (PhD) диссертацияси мавзуси Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссиясида B2022.3.PhD/Yu802 рақам билан рўйхатга олинган.

Диссертация иши Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратураси Академиясида бажарилган.

Диссертация автореферати уч тилда (ўзбек, инглиз, рус (резюме)) Илмий кенгаш веб-саҳифасида (www.proacademy.uz) ва «ZiyoNET» Ахборот-таълим порталида (www.ziyo.net) жойлаштирилган.

Илмий раҳбар:	Рахимов Фахри Хайдарович юримдик фанлар доктори, профессор
Расмий оппонентлар:	Миразов Даврон Мирагзамович юримдик фанлар доктори, профессор Салаев Нодирбек Сапарбаевич юримдик фанлар доктори, профессор
Етакчи ташкилот:	Ўзбекистон Республикаси Ички ишлар вазирлиги Академияси

Диссертация ҳимояси Бош прокуратура Академияси ҳузуридаги илмий даражалар берувчи DSc.31/31.12.2020.Yu.67.01 рақамли Илмий кенгашнинг 2023 йил 25 январь куни соат 15.00 даги мажлисида бўлиб ўтади (Манзил: 100047, Тошкент шаҳри, Шахрисабз кўчаси, 42. Тел.: (99871) 202-04-96; факс: (99871) 233-35-81; e-mail: info@proacademy.uz).

Диссертация билан Бош прокуратура Академиясининг Ахборот-ресурс марказида танишиш мумкин (20-рақами билан рўйхатга олинган). (Манзил: 100047, Тошкент шаҳри, Шахрисабз кўчаси, 42, e-mail: info@proacademy.uz)

Диссертация автореферати 2023 йил 12 январда тарқатилди.

(2023 йил 12 январдаги 20-рақамли реестр баённомаси).

Б.Х. Пўлатов

Илмий даражалар берувчи Илмий кенгаш раиси,
юримдик фанлар доктори, профессор

Л.Х. Исоқов

Илмий даражалар берувчи Илмий кенгаш котиби,
юримдик фанлар доктори (DSc), доцент

С.М. Рахмонова

Илмий даражалар берувчи Илмий кенгаш қошидаги Илмий семинар раиси ўринбосари,
юримдик фанлар доктори, профессор

КИРИШ (фалсафа доктори (PhD) диссертацияси аннотацияси)

Тадқиқот мавзусининг долзарблиги ва зарурати. Дунёда жиноятлар профилактикаси бўйича фаолиятни мувофиқлаштиришнинг таъсирчан тизимини яратиш, жиноятларнинг олдини олиш ва уларни бартараф этишнинг замонавий ташкилий-ҳуқуқий механизмларини жорий этиш долзарб масалаларидан бири саналади. Шу сабабли жиноятчилик профилактикаси барча интилаётган долзарб ва ўта муҳим муаммолардан бири ҳисобланади. Зеро жиноятчилик олди олинмаса ёки профилактика чоралари кўрилмаса охир оқибат у жамият учун катта муаммоларга олиб келиши муқаррарлиги барчага аён. Бинобарин, агарда ноқонуний хатти-ҳаракатларнинг самарали профилактикаси амалга оширилса, ҳуқуқбузарликнинг олди вақтида тезкор равишда олинса аҳоли хавфсизлиги ва жамиятда қонун устуворлиги ўрнатилишига эришилади.

Жаҳонда ҳуқуқбузарликлар профилактикасини амалга ошириш, унинг самарадорлигини таъминлаш, жиноятларнинг олдини олиш чоралари тизимининг самарали ишлашини таъминлаш, жиноятнинг сабаблари ва унинг содир этилишига имкон берган шарт-шароитларни аниқлаш ва бартараф этиш, ҳуқуқбузарликлар содир этилиши мумкин бўлган ҳудуд ва шахсларни барвақт аниқлаш ва уларга нисбатан профилактик таъсирни ўтказиш борасида тизимли муаммоларнинг мавжудлигини инобатга олиниб, ваколатли органларнинг профилактик фаолияти бўйича илмий тадқиқот ишлари амалга оширилмоқда. Ҳозирги кунда дунё давлатлари ҳуқуқбузарликлар профилактикасини тартибга солувчи норматив-ҳуқуқий ҳужжатларни қайта кўриб чиқиш, трансчегаравий, трансмиллий жиноятларни олдини олишга оид халқаро нормаларнинг миллий қонунчилик билан ўзаро уйғунлаштириш, давлатларда жиноятлар профилактикасининг янги механизмини яратиш ва унинг самарадорлигини таъминлашнинг самарали илмий-назарий ва амалий ечимини топиш ҳамда илмий таҳлил қилиш устувор вазифа ҳисобланмоқда.

Юқорида қайд этилганлар билан бир қаторда, танланган мавзунинг долзарблиги қуйидаги ҳолатлар билан ҳам изоҳланади:

биринчидан, 2022-2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегиясида 16-мақсад сифатида «Жамоат хавфсизлигини таъминлаш, ҳуқуқбузарликларнинг содир этилишига сабаб бўлган шарт-шароитларни ўз вақтида аниқлаш ва бартараф этишнинг самарали тизимини яратиш» белгиланган¹лиги дастлабки тергов органларининг профилактик фаолиятини амалга оширишга оид ижтимоий-ҳуқуқий муносабатларнинг комплекс тартибда ўрганиш зарурлигини кўрсатмоқда;

иккинчидан, Ўзбекистон Республикаси Жиноят-процессуал кодекси (1994), «Ҳуқуқбузарликлар профилактикаси тўғрисида»ги (2014), «Прокуратура тўғрисида»ги, «Ички ишлар органлари тўғрисида»ги (2016), «Давлат хавфсизлик химати тўғрисида»ги (2018) қонунлари, Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Суд-ҳуқуқ тизимини янада ислоҳ қилиш, фуқароларнинг ҳуқуқ ва

¹Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022 йил 29 январь кундаги “Ўзбекистон Республикасининг 2022-2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси тўғрисида»ги ПФ-60 Фармони // <https://lex.uz/ru/docs/5841063>

эркинликларини ишончли ҳимоя қилиш кафолатларини кучайтириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги (2016), «Жиноят ва жиноят-процессуал қонунчилиги тизимини тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги (2018), «Суд-тергов фаолиятида шахснинг ҳуқуқ ва эркинликларини ҳимоя қилиш кафолатларини янада кучайтириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги (2020), «2022-2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси тўғрисида»ги (2022) фармонлари ва соҳага оид бошқа норматив-ҳуқуқий ҳужжатларда белгиланган вазифаларни амалга ошириш;

учинчидан, бугунги кунда ижтимоий муносабатларнинг кескин ривожланиб бораётганлиги, жиноят содир этишда янги усул ва воситаларнинг яратилаётганлиги жиноятчиликка қарши кураш сиёсатини ҳам четлаб ўтмаган. Бу эса, ўз навбатида, қонун ҳужжатларини жамият ривожланишига монанд равишда янгилаб боришни, амалиётда қонунийликни таъминлаш учун қонун ҳужжатларига тегишли ўзгартишлар ва қўшимчалар киритиб боришни талаб қилмоқда;

тўртинчидан, **жиноятчиликнинг умумий аҳволи** Республика ҳудудида **2020 йилда 62.081 та, 2021 йилда 111.082 та ҳамда жорий йилнинг 8 ойида 64.079 та** жиноятлар рўйхатга олинди, жиноятлар йилдан йилга ошган. Ушбу йўналишда, ҳуқуқбузарликлар профилактикаси ўзининг етарли самарасини бермаяпти.

бешинчидан, **олдини олиш мумкин бўлган жиноятларнинг алоҳида турлари** (*қотиллик, қасддан баданга оғир шикаст етказиш, қасддан баданган ўртача оғир шикаст етказиш, номусга тегиш, босқинчилик, товламачилик, талончилик, фирибгарлик, ўғрилик, транспорт воситасини олиб қочиш, транспорт воситалари ҳаракати қоидаларини бузиш, безорилик*) бўйича Республика миқёсида **2020 йилда** жами 41.087 та ёки ҳар 100 минг аҳоли сонига нисбатан 120,7 тани, **2021 йилда** 78.193 та ёки ҳар 100 минг аҳоли сонига нисбатан 226,3 тани, **2022 йил 8 ойида** 38.491 та ёки ҳар 100 минг аҳоли сонига нисбатан 109,1 тани ташкил қилган.

олтинчидан, **аниқланадиган жиноятларнинг алоҳида турлари** (*қўшимачилик, одам савдоси, ўзлаштириш ёки растрата йўли билан талон-тороғ қилиш, қалбаки пул, акциз маркаси ясаш, ноқонуний валюта айрибошлаш, электр, иссиқлик энергияси, газ, водопроводдан фойдаланиш қоидаларини бузиш, порахўрлик, гиёҳвандлик ва ўқотар қўролларни ноқонуний эгаллаш*) бўйича Республика миқёсида **2020 йилда** 20.994 та ёки ҳар 100 минг аҳоли сонига нисбатан 61,7 тани, **2021 йилда** 32.889 та ёки ҳар 100 минг аҳоли сонига нисбатан 95,2 тани, **2022 йилнинг 8 ойида** 25.588 та ёки ҳар 100 минг аҳоли сонига нисбатан 72,5 тани² ташкил этган.

еттинчидан, Ўзбекистон Республикаси ЖПКнинг 331-моддасига мувофиқ **дастлабки тергов органлари иш қўзғатилгандан кейин узоққа чўзилган жиноятларнинг олдини олиш ва жиноятлар такрорланишига йўл қўймаслик чоралар кўриш лозимлиги тўғрисидаги муҳим процессуал қонуннинг етарли даражада ишламаётганлиги**, жумладан Бош прокуратуранинг коррупцияга қарши

² Ўзбекистон Республикаси жиноятчилик аҳволи. Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратураси Академияси даврий ахборот нашри. – Т.: Бош прокуратураси Академияси, 2021. –Б-3.10.

курашиш соҳасидаги чора-тадбирларни мувофиқлаштириш бошқармасининг 2017-2022 йиллардаги ҳисоботлари³га кўра:

бюджет ва кредит маблағларининг талон-торож қилиниши ва мансаб суиистеъмолчилиги билан боғлиқ жиноятлар бўйича **2017 йилда** банк раҳбарларига нисбатан 100 та жиноят иши бўйича 174 нафар мансабдор шахс, Қишлоқ ва сув хўжалиги соҳаси ходимларига нисбатан 17 та жиноят иши бўйича 21 нафар мансабдор шахс, ҳоким ва унинг ўринбосарларига нисбатан 65 та жиноят иши бўйича 82 нафар мансабдор шахс жиноий жавобгарликка тортилган;

худди шу кўрсаткич **2018 йилда** банк раҳбарларига нисбатан 68 та жиноят иши бўйича 116 нафар мансабдор шахс, Қишлоқ ва сув хўжалиги соҳаси ходимларига нисбатан 20 та жиноят иши бўйича 34 нафар мансабдор шахс, ҳоким ва унинг ўринбосарларига нисбатан 19 та жиноят иши бўйича 19 нафар мансабдор шахс жиноий жавобгарликка тортилган;

2019 йилда банк раҳбарларига нисбатан 52 та жиноят иши бўйича 56 нафар мансабдор шахс, Қишлоқ ва сув хўжалиги соҳаси ходимларига нисбатан 23 та жиноят иши бўйича 27 нафар мансабдор шахс, ҳоким ва унинг ўринбосарларига нисбатан 10 та жиноят иши бўйича 10 нафар мансабдор шахс жиноий жавобгарликка тортилган;

2020 йилда банк раҳбарларига нисбатан 70 та жиноят иши бўйича 81 нафар мансабдор шахс, Қишлоқ ва сув хўжалиги соҳаси ходимларига нисбатан 22 та жиноят иши бўйича 24 нафар мансабдор шахс, ҳоким ва унинг ўринбосарларига нисбатан 23 та жиноят иши бўйича 24 нафар мансабдор шахс жиноий жавобгарликка тортилган;

2021 йилда банк раҳбарларига нисбатан 165 та жиноят иши бўйича 144 нафар мансабдор шахс, Қишлоқ ва сув хўжалиги соҳаси ходимларига нисбатан 34 та жиноят иши бўйича 24 нафар мансабдор шахс, ҳоким ва унинг ўринбосарларига нисбатан 76 та жиноят иши бўйича 28 нафар мансабдор шахс жиноий жавобгарликка тортилган;

2022 йил 10 ойда банк раҳбарларига нисбатан 236 та жиноят иши бўйича 424 нафар мансабдор шахс, Қишлоқ ва сув хўжалиги соҳаси ходимларига нисбатан 36 та жиноят иши бўйича 61 нафар мансабдор шахс, ҳоким ва унинг ўринбосарларига нисбатан 138 та жиноят иши бўйича 190 нафар мансабдор шахс жиноий жавобгарликка тортилган.

сакқизинчидан, 2018-2021 йиллар ҳамда 2022 йилнинг 11 ойида илгари судланганлар томонидан қайта содир этилган жиноятлар **2018 йилда** 4 840, **2019 йилда** 4 182, **2020 йилда** 5 811, 2021 йилда 9 724 ҳамда 2022 йилнинг 11 ойида 10 031 тани ташкил қилиб, ҳуқуқбузарликлар профилактикасининг илгари судланган ва озодликдан маҳрум этиш жойларидан озод қилинган шахсларни ижтимоий реабилитация қилиш ва ижтимоий мослаштириш каби асосий вазибаларининг иш фаолияти қониқарли даражада ишламаётганлиги;

тўққизинчидан, Ўзбекистон Республикаси ЖПКнинг 297-моддаси дастлабки тергов органлари жиноятнинг сабабларини ва унинг содир этилишига имкон берган

³ Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратураси коррупцияга қарши курашиш соҳасидаги чора-тадбирларни мувофиқлаштириш бошқармасининг 2017-2022 йиллик ҳисоботлари.

шарт-шароитларни аниқлаш ва бартараф этиш бўйича аниқ чораларни лозим даражада кўрмаётганлиги⁴ билан мазкур мавзунинг долзарблиги билан изоҳланади.

Тадқиқотнинг республика фан ва технологиялар ва ривожланишининг устувор йўналишларига мослиги. Мазкур тадқиқот республика фан ва технологиялар ривожланишининг I. “Демократик давлатни ва ҳуқуқий жамиятни маънавий-ахлоқий ва маданий ривожлантириш, инновацион иқтисодий шакллантириш” устувор йўналиши доирасида бажарилган.

Муаммонинг ўрганилганлик даражаси. Дастлабки тергов органларининг профилактик фаолияти, унинг ҳуқуқий тартибга солиниши, амлга оширилиши муаммолари ва ечимлари олимлар ва амалиётчилар томонида муайян даражада тадқиқ этилган.

Ҳуқуқбузарликлар профилактикаси, шу жумладан жиноятларни олдини олишнинг жиноий-ҳуқуқий, криминологик, жиноят-процессуал, криминалистик жиҳатлари мамлакатимиз олимларидан Г. Абдумажидов, Қ.Р. Абдурасулова, З.А. Амиров, М.Дж. Ботаев, З.С. Зарипов, М.З. Зиёдуллаев, Р.А. Зуфаров, Ж.А. Иброҳимов, З.Ф. Иноғомжонова, А.Т. Исаходжаев, И. Исмаилов, Д.Г. Камолова, В.Г. Каримов, Д.Э. Каримова, М.Ю. Кержнер, Э. Қодиров, Б.И. Латипов, Қ.Қ. Маткаримов, Д.М. Миразов, И.М. Мирзараимов, Ж.А. Неъматов, А.А. Ортиқов, Б.Х. Пўлатов, Ф.Х. Рахимов, А.Х. Раҳмонқулов, М.Х. Рустамбоев, Б.А. Саидов, Қ.А. Саитқулов, Н.С. Салаев, Г.П. Сарқисянц, М. Собиров, Т. Таджиев, Ф. Тоҳиров, Г.З. Тўлаганова, Д.Р. Тураева, У.А. Тухташева, Н.И. Хайриев, С.Б. Хўжақулов, Б.И. Эгамбердиев, А.С. Якубов ва бошқаларнинг илмий ишларида таҳлил этилган⁵.

Хусусан, С.Б. Хўжақулов ўзининг ҳуқуқбузарликлар умумий профилактикасини такомиллаштиришни ички ишлар органлари мисолида кўриб чиқиб, ҳуқуқбузарликлар профилактикасини профилактик таъсир кўрсатиш объектларининг хусусияти бўйича криминологик ва виқтимологик профилактикага, профилактик таъсир кўрсатиш чора-тадбирларининг хусусияти бўйича умумий ва яқка тартибдаги профилактикага ажратиш асосланган ҳамда миллий гвардия, судлар ва оммавий ахборот воситаларини ҳуқуқбузарликлар профилактикаси субъектлари тизимига киритиш асослаб берилган.

Шу каби, Б.И. Эгамбердиевнинг ўзининг ички ишлар органларининг миграция жараёнларига доир фаолиятини такомиллаштириш масалаларига оид диссертациясида Ўзбекистонни ишчи кучини етказиб берувчи йирик мамлакат сифатида баҳоланиши, келгусида ноқонуний миграцияга қарши курашиш, дискриминация ҳолатини минималлаштириш ҳамда мигрантлар билан боғлиқ жиноятчиликни олдини олишга қаратилган долзарб вазифалар таҳлил қилиниб, асосий эътиборни жиноятларнинг олдини олиш соҳасидаги ҳамкорликка қаратади

⁴ Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратураси прокуратура органлари тергов тармоқлари фаолияти устидан назорат бошқармасининг 2017-2022 йиллардаги “Тергов жараёнида жиноятнинг туб сабабларини ва унинг содир этилишига имкон берган шарт-шароитларни аниқлаш, бартараф қилиш, шунингдек, суриштирув ва дастлабки тергови тўхтатилган жиноят ишлари юзасидан тергов ва тезкор-қидирув тадбирларининг тўлиқлиги, қонунийлиги ҳамда бу борадаги прокурор назорати аҳолини ўрганиш натижалари юзасидан” Умумлаштириш маълумотлари.

⁵ Мазкур ва бошқа олимлар асарларининг тўлиқ рўйхати диссертациянинг фойдаланилган адабиётлар рўйхатида берилган.

ва уни қуйидаги тўрт даражада амалга оширилиши кўрсатган, жумладан а) ички идоравий ҳамкорлик; б) идоралараро ҳамкорлик; в) жамоатчилик билан ҳамкорлик; г) халқаро ҳамкорлик. Бундан кўзланган асосий мақсад эса соҳавий хизматларининг ўзаро ҳамда улар билан бошқа давлат органлари ва жамоатчилик тузилмалари ўртасидаги самарали ҳамкорликни таъминлашдан иборат эканлиги кўрсатиб берилган.

Б.И. Латиповнинг ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар ва фуқаролик жамияти институтларининг ўзаро ҳамкорлигини такомиллаштириш бўйича диссертациясида жиноятчиликни олдини олишда ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар ва фуқаролик жамияти институтлари ижтимоий ҳамкорлиги ва шериклик қилиши муҳим жиҳат ҳисобланиб, уларнинг ҳуқуқий механизмларини янада такомиллаштириш вазифалари назарий ва илмий таҳлил қилинган.

Д.Э. Каримова ўзининг юридик фанлар бўйича фалсафа доктори диссертациясида жиноятларни олдини олиш борасида терговчининг жиноят қидирув бўлинмалари билан ҳамкорлиги масалаларига, ҳамкорликни жиноят-процессуал ва тезкор-қидирув жиҳатдан тартибга солишнинг ўзаро нисбатини ўрганиш, шунингдек терговчининг процессуал фаолияти билан жиноят қидирув бўлинмаларининг тезкор-қидирув функцияларини уйғунлаштириш зарурлигини асослаб берилган.

Қ.А.Сайткулов ҳуқуқбузарликлар виктимологик профилактикаси тушунчасининг моҳиятини ўрганиб, унинг муаллифлик таърифини ишлаб чиққан, ички ишлар органларининг ҳуқуқбузарликлар виктимологик профилактикаси билан боғлиқ фаолиятининг ўзига хос хусусиятларини аниқлаш ва илмий ҳулосаларни асослантирган, ҳуқуқбузарликлар виктимологик профилактикасининг назарий жиҳатларини ўрганиб, илмий таҳлил қилган, ҳуқуқбузарликлар виктимологик профилактикаси соҳасида ички ишлар органлари ҳамкорлигининг бугунги ҳолатини таҳлил қилиш орқали ўрганилаётган мавзуга оид айрим хорижий давлатлар тажрибасини таҳлил қилиб, уларнинг ижобий жиҳатларини ички ишлар органларининг амалиётига жорий этиш юзасидан таклиф ва тавсиялар ишлаб чиққан⁶.

МДХ давлатлари олимларидан Л.С.Аистова, В.П.Верин, Б.В.Волженкин, А.И.Долгова, Ю.А.Ежов, А.Э.Жалинский, А.Н.Игнатова, Ю.А.Красиков, Н.Н.Кондрашков, С.Коровинских, А.Г.Корчаген, Ю.П.Кравец, В.В.Ларичев, В.М.Лебедева, Н.А.Лопашенко, В.Минская, С.С.Нестерова, А.И.Рарог, Ю.И.Скуратова, В.В.Толкачев, В.И.Тюнин, Т.Устинов, А.И.Фабричный, Е.А.Фролов, А.Н.Шабунина, И.В.Шишко, О.Ф.Шишова, А.В.Щербаковлар ва бошқаларнинг илмий ишларида алоҳида олинган ҳуқуқбузарликларга қарши кураш ва уларнинг олдини олишнинг жинойий-ҳуқуқий ва воситалари умумий жиноятчиликка қарши кураш жараёнининг таркибий қисми сифатида таҳлил қилинган.

Жиноятларнинг олдини олишда тергов бўлинмаларининг профилактик функцияси самарадорлигини ошириш бўйича илмий тадқиқотлар хориж

⁶ Мазкур ва бошқа олимлар асарларининг тўлиқ рўйхати диссертациянинг фойдаланилган адабиётлар рўйхатида берилган.

олимларидан G.Bekker, B.Trevor, R.Klerk, F.Markus ва D.Rozenbaumлар томонидан ўтказилган бўлиб, уларнинг илмий ишларида жиноятларни профилактика қилишда ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар фаолиятидаги долзарб масалалар таҳлил қилиб берилган.

Шу ўринда олимлардан А.Н.Александров, Л.В.Коваленко, Ю.С.Жариков, В.Л.Смешковалар бевосита тергов органларининг ҳамда терговчининг профилактик функцияларига бағишланган махсус диссертацион илмий-тадқиқот ишларини амалга оширилганлигини таъкидлаш зарур бўлиб, мазкур илмий ишларда тергов бўлинмаларининг профилактик фаолияти ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар жиноят-процессуал функциясининг таркибий қисми сифатида кўриб чиқилган. Бирок, юқорида келтирилган олимларнинг ишлари фақатгина айрим турдаги жиноятлар ёки жиноят процессининг муайян босқичида жиноятларни олдини олиш фаолиятини тадқиқ этишга бағишланган. Шу билан бирга мамлакатимизда дастлабки тергов органларининг профилактик фаолиятини такомиллаштириш ва унинг самарадорлигини оширишга оид алоҳида монографик тадқиқот олиб борилмаган.

Диссертация тадқиқотининг диссертация бажарилган олий таълим муассасасининг илмий-тадқиқот ишлари режалари билан боғлиқлиги. Диссертация мавзуси Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратураси Академиясининг 2019-2022 йилларга мўлжалланган «Жиноят-процессуал қонунчиликни такомиллаштиришнинг долзарб йўналишлари» мавзусидаги илмий-тадқиқот ишлари режасига киритилган.

Тадқиқотнинг мақсади. ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар субъекти бўлган дастлабки тергов органларининг профилактик фаолиятини ташкил этиш ва уни такомиллаштириш, бу борада прокурор назоратини янада кучайтиришга қаратилган таклиф ва тавсиялар ишлаб чиқишдан иборат.

Тадқиқотнинг вазифалари:

ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар субъекти бўлган дастлабки тергов органлари профилактик фаолиятининг моҳияти ва ижтимоий заруриятини ўрганиш;

ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар субъекти бўлган дастлабки тергов органлари профилактик фаолиятининг шаклланиши ва ривожланиши босқичларини тадқиқ этиш;

ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар субъекти бўлган дастлабки тергов органларининг профилактик фаолиятини ҳуқуқий тартибга солинишини таҳлил этиш;

хориж мамлакатлари ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларининг профилактик фаолиятини амалга ошириши бўйича тажрибаси ўрганиш;

ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар субъекти бўлган дастлабки тергов органларининг профилактик фаолиятини амалга ошириш шакллари ва услубларини ўрганиш;

ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар субъекти бўлган дастлабки тергов органларининг профилактик фаолиятининг процессуал ва криминалистик жиҳатларини тадқиқ этиш;

дастлабки тергов органларининг профилактик фаолияти устидан прокурор назоратининг хусусиятларини ўрганиш;

ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар субъекти бўлган дастлабки тергов органларининг профилактик фаолияти самарадорлигини ошириш ва ҳуқуқий тартибга солинишини такомиллаштиришга қаратилган таклиф ва тавсияларни ишлаб чиқиш.

Тадқиқотнинг объекти дастлабки тергов органларининг профилактик фаолиятини ташкил этилиши ва уни такомиллаштириш билан боғлиқ ижтимоий-ҳуқуқий муносабатлар ҳисобланади.

Тадқиқот предмети дастлабки тергов органларининг профилактик фаолияти, уни ташкил этилишини тартибга солувчи норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар, хорижий мамлакатлар тажрибаси ҳамда юридик фанда мавжуд бўлган концептуал ёндашувлар, илмий-назарий қарашлар ва ҳуқуқий категориялар ташкил этади.

Тадқиқотнинг усуллари. Диссертацияни тайёрлаш жараёнида илмий билишнинг умумий (мантиқийлик, дедукция, индукция, таҳлил, қиёслаш, моделлаштириш, таҳлил, синтез, умумлаштириш, кузатиш), хусусий (таркибий-функциявий, функциявий, статистик, психологик, тарихий) ва махсус-соҳавий (қиёсий-ҳуқуқий, жиноят ишларининг таҳлили, социологик сўров) каби тадқиқот усулларида фойдаланилган.

Тадқиқотнинг илмий янгилиги қуйидагилардан иборат:

дастлабки тергов органларининг профилактик фаолиятини амалга оширишда жиноят сабаблари ва унинг келиб чиқишига имкон яратган шарт-шароитларни аниқлаш ва бартараф этиш борасида масъул давлат органларига тақдимномалар киритишни тартибга солувчи жиноят-процессуал қонунчилик нормаларини такомиллаштириш зарурлиги асослаб берилган;

содир этилган жиноят сабаблари ва уларнинг содир этилишига имкон яратиб берган шарт-шароитларни жамоатчилик ўртасида муҳокама қилиш, бу борадаги ҳуқуқбузарликлар профилактикасини амалга оширувчи ва унда иштирок этувчи орган ва муассасаларнинг ўзаро ҳамкорлигини таъминлаш механизмлари ишлаб чиқилган;

тергов ва суриштирув ходимларининг жиноятларни ўз вақтида фош этиш, қонуний, адолатли ва холис тергов қилишдаги ролини янада ошириш, улар ўртасида соғлом рақобат муҳитини шакллантириш ва тергов қилишнинг илғор тажрибасини оммалаштириш, ўз касбий маҳоратини мақсадли ва мунтазам равишда ошириб боришга йўналтириш ҳамда ходимларни ҳуқуқбузарликлар профилактикаси ва жиноятчиликка қарши курашишга қўшаётган ҳиссаси учун муносиб рағбатлантириш мақсадида махсус малака даражасини белгилаш мезонлари ва уни бериш тартибига оид тавсиялар ишлаб чиқилган;

Қуролли кучлар, давлат хавфсизлиги ва божхона органларида жиноятчиликни олдини олиш ва ҳуқуқбузарликлар профилактикаси соҳасидаги норматив-ҳуқуқий ҳужжатларнинг аниқ ва бир хилда ижро этилиши устидан назоратни амалга ошириш ҳамда бу борада уларнинг фаолиятини мувофиқлаштириб бориш юзасидан Бош прокурорнинг буйруқларига тегишли ўзгартириш ва қўшимчалар киритилиши зарурлиги кўрсатиб берилган;

дастлабки тергов органларида жиноятларни олдини олиш ва профилактика қилишнинг мақсадига аниқлик киритиш орқали бу соҳадаги ҳаракатларни аниқлаштириш ва тизимлаштиришга оид жиноят-процессуал қонунчиликнинг масхус бобининг номланиши ва моддаси янги таҳрирда ишлаб чиқилган.

Тадқиқотнинг амалий натижалари қуйидагилардан иборат:

дастлабки тергов органларининг профилактик фаолиятини умумдавлат ҳуқуқбузарликлар профилактикаси тизимига мослаштириш ва унинг таркибий қисмига айлантиришга қаратилган Ўзбекистон Республикасининг Жиноят-процессуал кодексига ўзгартириш ва қўшимчалар киритилиши зарурлиги асослантирилган;

дастлабки тергов органлари томонидан жиноятларнинг профилактикасига қаратилган чора-тадбирларни ўтказиш, жумладан уларга тайёргарлик кўриш, ташкиллаштириш ва расмийлаштириш тартиби асослантирилган;

амалдаги қонунчиликни «дастлабки тергов органларининг профилактик фаолияти», «профилактик фаолиятнинг мақсади», «профилактик фаолиятнинг субъектлари», «профилактик фаолиятнинг объектлари» тушунчалари билан кенгайтиришни назарда тутувчи «Ўзбекистон Республикаси Жиноят-процессуал кодексига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида»ги қонуни лойиҳаси ишлаб чиқилган;

дастлабки тергов органларининг профилактик фаолиятининг самарадорлигини ошириш мақсадида жиноят сабаблари ва уни содир этишга имкон берган шарт-шароитларни бартараф этиш тўғрисидаги тақдимномаларнинг ягона базасини шакллантириш учун ички ишлар вазирлигининг «Ўзбекистон» маълумот базасини кенгайтириш ва янги «Тақдимнома» маълумот базасини жорий этишга доир таклифлар ишлаб чиқилган;

дастлабки тергов органларининг профилактик фаолиятининг амалга ошириш алгоритми шакллантирилган;

жиноятларнинг умумий ва махсус профилактикаси доирасида амалга ошириладиган ижтимоий-ҳуқуқий ва социологик чораларни дастлабки тергов органларининг ҳуқуқбузарликларни профилактика қилиш фаолиятида асосий воситалар деб ҳисоблаш ва уларни жиноят-процессуал қонун ҳужжатларига киритиш кераклигига доир тегишли таклифлар ишлаб чиқилган.

Тадқиқот натижаларининг ишончлилиги. Тадқиқот натижалари халқаро ҳуқуқ ва миллий қонун нормалари, ривожланган давлатлар тажрибаси, қонунни қўллаш амалиёти, социологик тадқиқотларнинг анкета, интервью ва эксперт баҳолаш шакллари асосланганлиги, статистик маълумотларни таҳлил қилиш натижалари умумлаштирилиб, тегишли ҳужжатлар билан расмийлаштирилган. Бундан ташқари, хулосалар 5244 нафар тергов ва прокуратура органлари ходимлари ўртасида ўтказилган социологик сўровлар, дастлабки тергов органларининг 2019-2022 йиллардаги профилактик фаолиятига доир статистик маълумотлар, дастлабки тергов органлари томонидан тергов қилинган юздан ортик жиноят ишлари таҳлили натижалари умумлаштирилиб, тегишли ҳужжатлар билан расмийлаштирилган. Тадқиқотчининг прокуратура органларидаги терговчи ва катта терговчи лавозимларида хизмат қилган амалиёти материалларидан фойдаланилган.

Хулоса, таклиф ва тавсиялар апробациядан ўтказилиб, уларнинг натижалари етакчи миллий ва хорижий нашрларда эълон қилинган. Олинган натижалар ваколатли органлар томонидан тасдиқланган ва амалиётга жорий қилинган.

Тадқиқот натижаларининг илмий ва амалий аҳамияти. Тадқиқот натижаларининг илмий аҳамияти мазкур диссертация натижасида шакллантирилган хулоса, тавсия ва таклифлардан дастлабки тергов органларининг профилактик фаолиятининг назарий асосларини мустаҳкамлашда, қонун ҳужжатларини шарҳлашда, қонун ижодкорлиги жараёнида, шунингдек «Прокурор назорати» ва «Дастлабки тергов ва криминалистика» фанларини илмий-назарий бойитишда, қолаверса, ҳуқуқбузарликлар профилактикаси соҳасида илмий изланишлар олиб бориш ҳамда олий таълим муассасаларининг ўқув жараёнида фойдаланиш мумкинлигида кўринади.

Тадқиқот натижаларининг амалий аҳамияти диссертация хулосалари ва таклифларининг ҳуқуқни қўллаш амалиётига жорий қилиниши натижасида мамлакатимизда дастлабки тергов органлари томонидан профилактик фаолиятни амалга ошириш самарадорлигини оширишда, жиноятларнинг барвақт профилактикасини амалга оширишда фойдаланиш мумкинлигида акс этади.

Тадқиқот натижаларининг жорий қилиниши. Дастлабки тергов органларининг жиноятларни профилактикаси фаолиятига оид назарий-ҳуқуқий билимларни ривожлантириш ҳамда қонун нормаларини такомиллаштириш бўйича олинган илмий натижалар асосида:

дастлабки тергов органларининг профилактик фаолиятини амалга оширишда жиноят сабаблари ва унинг келиб чиқишига имкон берган шарт-шароитларни аниқлаш ва бартараф этиш борасида масъул давлат органларига тақдимномалар киритиш билан боғлиқ жиноят-процессуал қонунчилик нормаларини такомиллаштириш бўйича ишлаб чиқилган таклифлар орқали Ўзбекистон Республикаси Бош прокурори, ДХХ, Олий суд, Давлат божхона қўмитаси раислари ва ИИВнинг «Жиноят иши юритиш жараёнида жиноятнинг сабаблари ва унинг содир этилишига имкон берган шарт-шароитларни аниқлаш ва бартараф этиш бўйича қўшимча чора-тадбирлари тўғрисида»ги Қўшма кўрсатмасининг 13-банди шакллантирилган (*Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратураси қонунийлик ва ҳуқуқ-тартиботни таъминлаш муаммоларини таҳлил қилиш бошқармасининг 2022 йил 2 декабрдаги 27/2-312-22-сон маълумотномаси*). Мазкур таклифларнинг жорий этилиши дастлабки тергов органлари томонидан иш юритувидаги жиноят ишлари бўйича Тақдимномаларни киритишда ошкор этилмайдиган ҳолатларни инобатга олиши, жумладан: давлат сирлари мавжуд бўлган ёки махфийлик даражаси берилган жиноят ишлари бўйича давлат сирлари ошкор қилиниши ёхуд махфийлик қоидалари бузилишига, жинсий эркинликка қарши жиноятлар бўйича жабрланувчининг шахси ва яшаш жойи ошкор қилинишига ҳамда фуқароларнинг шахсий ҳаётига оид ёки уларнинг шаъни ва қадр-қимматини камситадиган маълумотларнинг ошкор қилинишига йўл қўйилмаслиги назарда тутилди. Бу билан, дастлабки тергов органлари ҳуқуқбузарликларнинг содир этилишининг туб сабаблари аниқлаш ва унга имкон берувчи шарт-шароитларни бартараф этиш тизимига янгича ёндашувни шакллантириш, бунда терговчи фақатгина тегишли ташкилотга тақдимнома киритиш билан чекланиб қолмасдан, жиноятлар сабаблари

ва уларнинг содир этилишига имкон берган шарт-шароитларни муҳокама қилиш шахснинг шаъни ва қадр-қимматини ҳурмат қилиш, давлат сирларини ошкор этилишини олдини олишга оид профилактик тадбирларни адолатли ташкиллаштирилишини йўлга қўйишга хизмат қилмоқда;

худди шунингдек, содир этилган жиноятларнинг келиб чиқиш сабаблари ва уларнинг содир этилишига имкон яратиб берган шарт-шароитларни жамоатчилик ўртасида муҳокама қилиш, бу борадаги ҳуқуқбузарликлар профилактикасини амалга оширувчи ва унда иштирок этувчи орган ва муассасаларнинг ўзаро ҳамкорлигини йўлга қўйиш механизмлари ва тартиблари ишлаб чиқилиб, қонуности нормаларини такомиллаштириш бўйича ишлаб чиқилган таклифлар орқали Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2021 йил 10 сентябрдаги “Жиноятларнинг сабаблари ва уларнинг содир этилишига имкон берган шарт-шароитларни муҳокама қилиш тартиби тўғрисидаги низомни тасдиқлаш ҳақида”ги 565-сон қарори билан тасдиқланган Низомнинг 6-банди шакллантирилган (*Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг Юридик таъминлаш бошқармасининг 2022 йил 2 декабрдаги 12-15-15-сон маълумотномаси*). Мазкур механизм ва тартибларни жорий этиш орқали, жиноят ишлари муҳокамасида ошкор этилиши ҳамда муҳокама қилинишига йўл қўйилмайдиган маълумотларнинг хавфсизлигини таъминлашга хизмат қилиб келмоқда.

Тергов ва суриштирув ходимларининг жиноятларни ўз вақтида фош этиш, қонуний, адолатли ва холис тергов қилишдаги ролини янада ошириш, улар ўртасида соғлом рақобат муҳитини шакллантириш ва тергов қилишнинг илғор тажрибасини оммалаштириш, ўз касбий маҳоратини мақсадли ва мунтазам равишда ошириб боришга йўналтириш ҳамда ходимларни ҳуқуқбузарликлар профилактикаси ва жиноятчиликка қарши курашишга қўшаётган ҳиссаси учун муносиб рағбатлантириш мақсадида, махсус малака даражасини белгилаш мезонлари ва уни бериш тартибига оид ишлаб чиқилган тавсия ва таклифлар орқали Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2017 йил 10 сентябрдаги 727-сон билан тасдиқланган “Ички ишлар органларининг тергов бўлинмалари ходимларига қўшимча устамалар тўланадиган махсус малака даражасини бериш тартиби тўғрисида”ги Низомнинг 5-банди 4-хатбошиси шакллантирилган (*Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2022 йил 5 декабрдаги 12-15-16-сон маълумотномаси*). Мазкур мезон ва тартибларни жорий этиш орқали, тергов ва суриштирув ходимлари томонидан терговга қадар текширув, суриштирув ва тергов ишларининг юритилиши, ҳуқуқбузарликлар профилактикаси ва жиноятчиликка қарши курашиш, шунингдек ўз фаолиятига оид бошқа вазифаларни бажаришнинг сифати ва ҳажмини баҳолаш ва ушбу соҳадаги фаолиятни тубдан такомиллаштириш мумкинлиги асослаб берилган;

Қуролли Кучлар, давлат хавфсизлиги ва божхона органларида жиноятчиликни олдини олиш ва ҳуқуқбузарликлар профилактикаси соҳасидаги норматив-ҳуқуқий ҳужжатларнинг аниқ ва бир хилда ижро этилиши устидан назоратни амалга ошириш ҳамда бу борада уларнинг фаолиятини мувофиқлаштириб бориш юзасидан Бош прокурорнинг буйруқларига тегишли ўзгартириш ва қўшимчалар киритилиши бўйича ишлаб чиқилган таклифлар

Ўзбекистон Республикаси Бош прокурорининг 2021 йил 7 июндаги “Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратурасининг Куролли Кучлар, ДХХ ва божхона органларида қонунчилик ижроси устидан назорат бошқармаси тўғрисида”ги буйруғи билан тасдиқланган Низомнинг 7-банди 5-хатбошиси шакллантирилган (*Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратураси Ташкилий-назорат ва таҳлилот бошқармасининг 2022 йил 2 декабрдаги 7/09-37-22-сон маълумотномаси*). Мазкур таклифлар ҳуқуқбузарликлар профилактикаси ва жиноятчиликка қарши курашиш соҳасида ваколатли органлар ва муассасаларнинг фаолияти самарадорлигини ҳамда яқин ҳамкорлигини ва уюшган ҳолда ишлашини таъминлаш мақсадида уларнинг фаолиятини мувофиқлаштирилишига, шу жумладан бу борада кўрилатган чораларни баҳолашига, мониторинг қилинишига ва уларнинг самарадорлигини оширилишига, тизимли камчиликлар юзага келишига имкон бераётган сабаблар ва шарт-шароитлар аниқланишига, таҳлил қилинишига ҳамда уларни ҳуқуқни қўллаш амалиёти ва қонунчиликни такомиллаштирилиши йўли билан бартараф этилишига хизмат қилган.

Тадқиқот натижаларининг апробацияси. Мазкур тадқиқот натижалари 6 та илмий анжуманда, жумладан 3 та халқаро, 3 та республика илмий-амалий анжуманларида муҳокамадан ўтказилган.

Тадқиқот натижаларининг эълон қилинганлиги. Диссертация мавзуси бўйича 2 та монография ҳамда 12 та илмий иш, шу жумладан 5 та илмий мақола (2 таси хорижий нашрларда), 7 та тезис чоп этилган.

Диссертациянинг тузилиши ва ҳажми. Диссертация таркиби кириш, учта боб, тўққизта параграф, хулоса, фойдаланилган адабиётлар рўйхати ва иловадан иборат. Диссертациянинг ҳажми 153 бет.

ДИССЕРТАЦИЯНИНГ АСОСИЙ МАЗМУНИ

Диссертация ишининг **кириш (диссертация аннотацияси)** қисмида тадқиқот мавзусининг долзарблик даражаси ва зарурати, тадқиқотнинг республика фан ва технологиялари ривожланишининг асосий устувор йўналишларига мослиги, тадқиқ этилаётган муаммонинг ўрганилганлик даражаси, диссертация мавзусининг диссертация бажарилаётган олий таълим муассасасининг илмий-тадқиқот ишлари билан боғлиқлиги, тадқиқотнинг мақсад ва вазифалари, объекти ва предмети, усуллари, илмий янгилиги ва амалий натижаси, тадқиқот натижаларининг ишончлилиги ҳамда уларнинг илмий ва амалий аҳамияти, жорий қилинганлиги, апробацияси, натижаларининг эълон қилинганлиги, диссертациянинг ҳажми ва тузилиши ёритилган.

Диссертациянинг **“Дастлабки тергов органлари профилактик фаолиятининг назарий-ҳуқуқий таҳлили”** деб номланган биринчи бобида дастлабки тергов органлари профилактик фаолиятининг моҳияти ва ижтимоий зарурияти, шаклланиши ва ривожланиши, ҳуқуқий тартибга солиниши ҳамда профилактик фаолиятни амалга оширилиши бўйича халқаро стандартлар ва хориж тажрибаси тадқиқ этилган.

Диссертант Ўзбекистон Республикасининг Жиноят-процессуал кодексининг 2-моддасида келтирилган жиноят процессининг вазифалари қаторида жиноят

ишларини юритиш жиноятларнинг олдини олишга қаратилганлигига урғу бериб, бу ҳуқуқий қоида жиноят ишини юритишга масъул бўлган дастлабки тергов органлари томонидан ҳуқуқбузарликлар профилактикасини амалга оширилишининг энг муҳим ҳуқуқий асоси бўлиб хизмат қилишини, улар бевосита давлат ва жамият ҳаётида содир этилган ҳуқуқбузарликлар ва жиноятларни аниқлаш, тўхтатиш ва барҳам бериш ваколатига эгаллигини ва шу нуқтаи назардан дастлабки тергов органларининг профилактик фаолияти жиноят процессининг муҳим институтларидан бири бўлиб, жиноят процессуал қонунга асосланиши ва у билан тартибга солиниши таъкидлаб ўтган.

Бу борада тадқиқот давомида 5 минг нафарга яқин прокурор-тергов ходимлари ўртасида ўтказилган сўровномада 49 фоиз респондентлар **терговчи** - жиноятларни олдини олиш ва профилактика қилишда асосий маъсул шахс сифатида қарашиб, диссертантнинг фикрларини маъқуллашган.

Шунингдек, муаллиф дастлабки тергов органлари томонидан амалга ошириладиган профилактик фаолияти ҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш бўйича ягона ижтимоий жараённинг таркибий қисми ҳисобланиши назариясини қўллаб-қувватлаган ҳолда, дастлабки тергов органларининг ЖПКда белгиланган жиноят ишларини юритиш қоидаларига қатъий риоя қилишдан иборат процессуал табиатидан келиб чиқиши ҳақида фикр билдирган.

Диссертант ушбу бобда дастлабки тергов органлари томонидан амалга ошириладиган профилактика фаолияти ҳақида ҳуқуқшунос олимлар томонидан билдирилган илмий фикрларни таҳлил қилгани ҳолда, мазкур фаолиятнинг моҳиятини кўрсатувчи қуйидаги белгиларини ажратган: жумладан, жиноят-процессуал профилактика фаолиятини амалга оширувчи субъектлар доираси, профилактик таъсир кўрсатиш объектлари (соҳалари), амалга ошириш чегаралари ва вақти, профилактика фаолиятининг вазифалари ва унинг ҳуқуқий асоси, профилактика фаолиятини амалга ошириш усуллари (чоралари) йиғиндиси ҳамда профилактика фаолиятининг давлат ҳокимият хусусиятлари.

Ишда муаллиф дастлабки тергов органларини фақат жиноят-процессуал қонунчиликда белгиланган ҳоллардагина профилактик фаолиятнинг субъекти бўлиши мумкинлигини, уларнинг профилактик фаолияти сифатли амалга оширилиши, жиноятларни очиш ва тергов қилишга кетадиган куч ва воситалар сарфи ҳам шунчалик камайишини илмий тасдиқлаган.

Дастлабки тергов органларининг ҳуқуқбузарликлар профилактикаси бўйича фаолиятининг моҳияти сифатида - жазонинг муқаррарлигини таъминлаш ва шу билан суриштирув ва дастлабки терговнинг умумий ижтимоий профилактика фаолиятини амалга ошириш, суриштирув ва тергов давомида аниқланган, жиноятлар содир этилишга имкон берган сабаб ва шароитларни аниқлаш ва баратараф этиш, фуқароларни ҳуқуқий тарбиялаш, ҳуқуқни муҳофаза қилишга жамоат ташкилотлари ва давлат органларини жалб қилиш ҳамда жиноят содир этган шахсларга таъсир қилиш орқали уларнинг янги жиноят содир этишига йўл қўймаслик бўйича хулосага келинган.

Тадқиқот давомида диссертант **“дастлабки тергов органларининг профилактик фаолияти** – жиноят иши юзасидан дастлабки тергов жараёнида ваколатли субъектлар томонидан амалга ошириладиган, жиноят сабаблари,

унинг содир этилишига имкон берган шарт-шароитларни аниқлаш ва уларни бартараф этишига, шунингдек, бошқа жиноятларни (ҳуқуқбузарликларни) жиноят-процессуал қонунчиликда белгиланган воситалар ёрдамида олдини олишига қаратилган давлат-ҳокимият фаолияти” - дея муаллифлик таърифини ишлаб чиққан.

Мазкур бобнинг 2-параграфида жиноят ишларини тергов қилишда тергов бўлинмалари профилактик фаолиятининг қонунчилик асослари шаклланиши тарихини таҳлил қилиниб, мазкур фаолиятни амалга оширишда субъектларнинг ҳуқуқий мақоми давлат бошқаруви органлари тизимида қайта кўриб чиқилиб, давлат бошқаруви тизимининг ривожланиши ва сиёсий ислохотлар асосида ўзгартириб келинганлиги, ўтмишда жиноятчиликка қарши курашда профилактика фаолиятини ташкил қилиш билан боғлиқ бўлган чора-тадбирлар алоҳида ишлаб чиқилмасдан, давлатнинг жиноятчиликка қарши кураш борасидаги сиёсатининг таркибий қисмини ташкил қилиб, ушбу сиёсатнинг бошқа таркибий қисмлари (ижтимоий, диний, иқтисодий нормалар) билан бирга амалга оширилиб келинганлиги, мамлакатимизда XIX асрнинг охирида жиноятчиликка қарши кураш олиб боровчи махсус субъект – терговчи (суд терговчиси) лавозими жорий қилиниб, унинг асосий вазифаларидан бири айнан жиноятчиликка қарши кураш жараёнида терговни олиб боришда жиноятларни қайта содир этилишига йўл қўймаслик чораларини кўришдан иборат бўлганлиги ҳақида ретроспектив фикр-мулоҳазалар келтирилган.

Мазкур бобнинг 3-параграфида дастлабки тергов органларининг профилактик фаолиятини ҳуқуқий асослари ёритилиб, бу борадаги норматив-ҳуқуқий ҳужжатларни уларнинг миқёси, юридик кучи ва уларни қабул қилувчи субъектларнинг ваколат доирасига қараб таснифланиши кераклигини асослаб, таснифларни халқаро, конституциявий, давлат раҳбарининг ҳужжатлари, жиноят-процессуал нормалар, профилактик қонунлар, Олий суднинг Пленум қарорлари, Вазирлар Маҳкамасининг қарорлари ва низомлари ҳамда ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларнинг қўшма ва идоравий норматив ҳуқуқий ҳужжатларига ажратилган.

Шу мақсадда, муаллиф ЖПКнинг 36-бобнинг моддаларига ўзгартириш ва қўшимчалар киритиш таклифини илгари сурган.

Ушбу бобнинг 4-параграфида муаллиф профилактик фаолиятни амалга оширилиши бўйича халқаро стандартлар ва хориж тажрибаси эътиборини қаратиб, БМТ ва унинг махсус органларининг ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларнинг жиноятчиликка қарши кураш борасидаги фаолиятига доир стандартлар ҳамда халқаро шартномаларни таҳлил қилган.

Ўрганишлар натижасига кўра, БМТ ва халқаро шартномаларнинг талабларини миллий амалиётга, шу жумладан дастлабки тергов органларининг профилактик фаолиятига татбиқ этишда муаммолар мавжудлиги ва уларни тўлақонли ишламаётганлиги оқибатида дастлабки тергов органларининг профилактик фаолиятининг янгича самарали механизмларининг амалиётга кириб келишида жиддий тўсиқ бўлаётганлиги билан изоҳланган.

Диссертациянинг **«Дастлабки тергов органлари профилактик фаолиятининг хусусиятлари ва унинг таҳлили»** деб номланган II бобида

дастлабки тергов органларининг профилактик фаолиятини амалга ошириш шакллари ва услублари, процессуал ва криминалистик жихатлари ҳамда профилактик фаолияти устидан прокурор назоратининг хусусиятлари таҳлил қилинган.

Диссертант тадқиқот давомида тергов органларининг профилактик фаолиятининг ўзига хос хусусиятларини таҳлил қилиб, унинг мазмунини кенг ва тор маъноларида ўрганган ва шу аснода тергов органларининг профилактик фаолиятининг шаклларини қамрови (қўлами) ва ҳуқуқий (процессуал) тартибга солиниши бўйича таснифлаган.

Тергов органларининг профилактик фаолиятининг қамрови (қўлами) бўйича **умумий** ва **махсус** профилактика шаклларига ажратган бўлса, ҳуқуқий (процессуал) тартибга солиниши бўйича **процессуал** ва **нопроцессуал** шакллари бўлиниши кераклилиги ҳақида фикр билдирган.

Шунингдек, тергов органлари томонидан жиноят иши бўйича киритиладиган тақдимномаларнинг самарадорлиги ва таъсирчанлигини ошириш мақсадида унинг тузилиш шаклини уч қисмга, яъни *қириш*, *тавсиф-асослантириш* ва *хулоса-резюлютивга* ажратиб, ҳар бир қисм бўйича алоҳида изох берган ва намунавий тақдимнома шаклини ишлаб чиқиб, диссертацияга илова қилган. Шунингдек, ушбу намунавий тақдимнома ҳозирда барча даражадаги суриштирув ва тергов органлари томонидан фойдаланиб келинмоқда.

Ҳозирда жиноят иши бўйича киритилган тақдимнома устидан шикоят қилишнинг процессуал тартиби мавжуд эмас, шу сабабли муаллиф тақдимноманинг хулоса-резюлютив қисмида тақдимнома устидан шикоят қилиш тартибини қисқача баён қилиш кераклиги ҳақида таклиф қилиб, ушбу нормани ЖПКнинг 299-моддасига тергов бўлинмаси бошлиғига ва ишни тергов қилишда қонунларга риоя этилиши устидан назорат олиб бораётган прокурорга терговчининг киритган тақдимномаси устидан шикоят қилиш мумкин деган қонидани киритишни таклиф қилган.

Шу билан бирга, диссертант алоҳида эътиборни профилактик фаолиятнинг нопроцессуал шаклига қаратиб, мазкур шаклнинг жамоатчилик билан биргаликда олиб борилиши, мансабдор шахслар билан суҳбатлар ўтказиш, оммавий ахборот воситалари (ОАВ) ва интернет тармоқларидан унумли фойдаланиш жихатларига урғу бериб, нисбатан самарали шакл сифатида эътироф этган.

Дастлабки тергов органларининг профилактик фаолиятининг учта услуби жиноятнинг сабаблари ва уни содир қилинишига имкон берган шарт-шароитларни аниқлаш, уларни бартараф қилиш ҳамда олдини олиш бўйича махсус профилактик чора-тадбирларни амалга ошириш кабиларга ажратилган.

Диссертант Ўзбекистон Республикаси Бош прокурорининг 2016 йил 22 февралдаги «Жиноятчиликка қарши кураш, суриштирув, дастлабки тергов ва тезкор-қидирув фаолиятида қонун устуворлигини ҳамда шахснинг ҳуқуқ ва эркинликлари ҳимоясини самарали таъминлаш тўғрисида»ги 129-сонли буйруғини ўрганиб, дастлабки тергов ва терговга қадар текширув ҳаракатларини олиб боришда хизмат текширувларини тайинлаш ва ўтказилиши ҳақидаги нормалар гарчанд фақат идоравий ҳужжатлар билан тартибга солинсада, унинг хулосалари

бўйича тергов органи расмий қарор қабул қилиб муносабат билдириши ЖПКга зид эканлигини тушунтирган.

Шу сабабли, диссертант амалдаги ЖПКга хизмат текширувини ўтказиш тартиби билан боғлиқ махсус нормани киритишни таклиф қилган. Муаллифнинг ушбу фикри сўровномада қатнашган 5 минг нафар прокурор-тергов ходимларининг 51 фоизи томонидан маъқулланган.

Муаллиф «Хизмат текшируви» институти ҳақида фикрини давом эттириб, ушбу институтини қўллаш натижасида 3 та асосий босқичда профилактик чора-тадбирлар амалга оширилиши, яъни **бирламчи профилактика** ҳуқуққа хилоф ҳуқ-атвор шаклланган муҳитни ижтимоий-иқтисодий, маънавий ва ҳуқуқий жиҳатдан яхшилаш, **асосий профилактика** ҳуқуқбузарлик содир қилинишига имкон берган сабаб ва шарт-шароитларни бартараф қилишга қаратилган ҳамда «хавф гуруҳи»га мансуб факторларга таъсир этишга қаратилган хавфсизлик чораларини кўриш ҳамда **яқуний профилактика** ҳуқуқбузарлик содир қилган шахс билан унда қонунга итоаткор ҳуқ-атворни шакллантириш борасида олиб бориладиган индивидуал профилактик чора-тадбирларни амалга оширишга хизмат қилишини таъкидлаган.

Диссертант прокурор назоратининг муҳим йўналишлари қаторига «дастлабки тергов органлари томонидан ҳуқуқбузарликлар профилактикаси тўғрисидаги қонун ҳужжатлари ижросини назорат қилиш»ни киритишни лозим топган.

Муаллиф дастлабки тергов органларининг профилактика фаолиятини амалга оширишда тезкор-қидирув органлари билан ҳамкорлик лозим даражада йўлга қўйилмаганлигини муаммо сифатида қайд этиб, бу борада амалга оширилган ишларни прокурор назорати орқали ўрганиб, мувофиқлаштириб бориш таклифини киритган.

Диссертациянинг **«Жиноятларни олдини олиш бўйича халқаро стандартлар ва хорижий тажриба, улардан дастлабки тергов органларининг профилактик фаолиятини ривожлантиришда фойдаланиш»** деб номланган III бобида дастлабки тергов органларининг профилактик фаолияти самардорлигини оширилиши ҳамда ҳуқуқий тартибга солинишини такомиллаштириш масалалари атрофлича таҳлил қилинган.

Хусусан, бу борада миллий ва хорижий тажриба ўрганилиб, анъанавий чора-тадбирлар ҳозирда жиноятчилик даражасини камайтиришда натижа бермаётганлигини, аксинча, жиноятлар профилактикасида янги иш услубларини қўллаш, аҳоли ва жамоатчилик билан яқин мулоқотни йўлга қўйиш, бу соҳада жамоатчилик назоратини кучайтириш, шунингдек, замонавий ахборот-коммуникация технологияларини кенг жорий этиш зарурлиги кўрсатилган.

Диссертацияда жиноятнинг **сабаблари** ва унинг содир этилишига имкон берган **шарт-шароитлар** нисбий тушунча эканлигини, сабаблар жиноят билан бевосита боғлиқ бўлса, шарт-шароитлар унинг содир этилишига билвосита таъсир қилиши таъкидланган. Шунингдек, ушбу жиҳатлар алоҳида чуқур таҳлил қилиниб, дастлабки тергов органларининг жиноят иши доирасида ўтказиладиган муҳим тергов ҳаракатлари қайд қилинган.

Баҳолаш кўрсаткичлари муаллиф томонидан ишлаб чиқилиб, уни амалиётга жорий қилиш таклиф этилган.

Яна бир муҳим жиҳат муаллиф томонидан илгари сурилиб, тергов қилинаётган жиноят ишлари бўйича ҳам профилактик тадбирлар таҳлил қилиниши мумкинлиги, масалан, «зарур бўлган барча ҳолатларда тақдимномалар киритилганми ёки йўқми?», деган саволга жавоб излаш шаклида ҳам амалга оширилиши ҳақида таклиф берилган.

Дастлабки тергов органларида профилактика ишларини амалга оширишдаги аксарият камчиликлар тегишли методик ёрдам мавжуд эмаслиги ва қониқарсиз ҳолати билан изоҳланган. Шунинг учун дастлабки тергов органларига жиноят сабаблари ва уни содир этилишига имкон берган шарт-шароитларни бартараф этиш тўғрисидаги тақдимномаларнинг намуналарини, шунингдек, профилактика ишларида энг яхши амалиёт материалларини тарқатилишини ташкиллаштириш кераклиги ҳақида хулоса қилинган.

Юқоридаги дастлабки тергов органларининг профилактик ҳаракатларини ҳисобини юритиш учун иш юритуви ҳужжатлари қаторига алоҳида профилактика ишлари тўғрисида «профилактика махсус ҳисоботи» шаклини киритиш мақсадга мувофиқ деб топилган ва ушбу ҳисоботда акс эттирилиши лозим бўлган жиҳатлар санаб берилган.

Мазкур бобнинг дастлабки тергов органларининг профилактик фаолиятини ҳуқуқий тартибга солинишини такомиллаштириш қисмида муаллиф «Профилактика», «олдини олиш», «барҳам бериш», «профилактика қилиш», «тўхтатиш» атамаларининг тушунчасига нисбатан олимларнинг фикрларини ўрганиб, уларнинг мазмунида фарқ қидириш ўринли эмаслигини, бу атамаларнинг мазмуни бирлигини – шу маънода улар муайян шахслар томонидан жамиятга зарар етказувчи қилмишлар содир этилишининг олдини олиш ва кейинчалик бундай ҳолатларга мутлақо барҳам бериш чора-тадбирларини кўриш зарурлиги ҳақидаги фикрни ифодаловчи синонимлар эканлиги ҳақидаги фикрга қўшилган.

Аммо, **ҳуқубузарликлар профилактикаси** жуда кенг қамровли тушунча эканлиги ва у ўз ичига олдини олиш, тўхтатиш, бартараф этиш ва йўл қўймаслик тушунчаларини қамраб олиши таъкидланган.

Дастлабки тергов органлари томонидан амалга ошириладиган жиноятларнинг умумий профилактикаси чоралари айнан шу омилларнинг *биринчидан*, бир-бири билан боғлиқлигини кучайиши ёки чуқурлашишига йўл қўймаслик; *иккинчидан*, бу омилларнинг шахсга, авваламбор унинг онгига ва маънавий-руҳий дунёсини ўзгартириши ва таъсир қилишини чеклаш чораларини кўриш; *учинчидан*, жамиятда шахсга доимо ўз салбий таъсирини ўтказиб турувчи информацион-руҳий муҳитни шакллантиришига акс таъсир кўрсатиш; *тўртинчидан*, бу омиллар таъсирида шахс жинорий йўлни танламаслигига эришишга қаратилиши кераклиги ҳақида хулосага келинган.

Юқорида келтирилган фикрлардан келиб чиққан ҳолда диссертант томонидан тадқиқот иши доирасида жиноятларнинг олдини олиш ҳамда профилактика қилиш, жиноятнинг сабабларини ва унинг содир этилишига имкон берган шарт-шароитларни аниқлаш мажбурияти, вазифалари, талабни бажармаганлик учун жавобгарлик масалалари юзасидан ЖПКнинг 36-боби ва 296, 296-1, 296-2, 297-1 ҳамда 297-2-моддалари билан тўлдириш ҳақида қонун лойиҳаси ишлаб чиқилган.

ХУЛОСА

«Дастлабки тергов органларининг профилактик фаолиятини такомиллаштириш» мавзусидаги диссертация доирасида олиб борилган тадқиқот ишлари натижасида назарий ва илмий-амалий аҳамиятга эга бўлган қуйидаги хулосаларга келинди:

I. Илмий-назарий таклиф ва хулосалар

1. *Дастлабки тергов органларининг профилактик фаолияти* деганда жиноят иши юзасидан дастлабки тергов жараёнида бунга ваколатли субъектлар томонидан амалга ошириладиган ва жиноят сабаблари ва унинг содир этилишига имкон берган шарт-шароитларни аниқлаш ва уларни бартараф этишга, шунингдек, келгусида содир этилиши мумкин бўлган ва бошқа жиноятларни (ҳуқуқбузарликларни) жиноят-процессуал қонунчиликда белгиланган воситалар ёрдамида олдини олишга қаратилган давлат-ҳокимият фаолияти тушунилади.

2. Дастлабки тергов органларининг профилактик фаолиятининг мазмуни, бир томондан, ўтказилаётган судга қадар иш юритуви ёки тергов қилинаётган жиноят билан сабабий боғлиқликда бўлган криминоген омилларни аниқлаш ва бартараф қилишни, иккинчи томондан, жиноят-процессуал фаолият доирасига кирган шахсларга тарбиявий таъсир ўтказишни ўз ичига олади. Дастлабки тергов органларининг кўрсатиб ўтилган фаолият элементлари умумий, махсус, яққа ва виктимологик тартибдаги жиноятлар профилактикасининг асосини белгилаб беради.

3. Жиноят ишларини тергов қилишда дастлабки тергов органлари профилактик фаолиятининг қонунчилик асослари шаклланиши тарихини таҳлил қилиш шуни кўрсатадики, мазкур фаолиятни амалга оширишда субъектларнинг ҳуқуқий мақоми давлат бошқаруви органлари тизимида қайта кўриб чиқилиб, давлат бошқаруви тизимининг ривожланиши ва сиёсий ислохотлар асосида ўзгартириб келинган.

4. Дастлабки тергов органларининг профилактик фаолиятини белгилаб берувчи ва тартибга солувчи норматив-ҳуқуқий ҳужжатларнинг микёси, юридик кучи ва уларни қабул қилувчи субъектларнинг ваколат доирасига қараб таснифланган.

5. БМТ ва унинг махсус органларининг XXI асрдаги фаолияти давомида ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларнинг жиноятчиликка қарши кураш борасидаги фаолиятига доир стандартлар ривожидан янги давр бошланиб, ушбу вақтдан бугунги кунга қадар бирмунча такомиллашган. Хориж мамлакатлари мазкур стандартларни ўз миллий қонунчилигига тадбиқ қилиш орқали давлатлар қуйидаги вазифаларни ҳал қилмоқдалар:

а) бир қанча ёки барча давлатларга хавф туғдирувчи жиноятларни халқаро характердаги жиноятлар сифатида туркумлаш;

б) халқаро тавсифга эга жиноятларнинг олдини олиш ва тўхтатиб қуйиш бўйича тадбирларни марказлаштириш;

в) жиноятлар ва жиноятчилар устидан одил судловни ўрнатиш;

г) жазонинг муқаррарлигини таъминлаш;

д) жиноят ишларни тергов қилиш, айбдорларни аниқлаш бўйича ҳуқуқий ёрдам кўрсатиш.

6. Хорижий давлатларнинг ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларида жиноятчиликка қарши кураш борасида энг аввало ҳуқуқбузарликлар профилактикаси бўйича ишни самарали ташкил қилишга алоҳида эътибор берилганлигини, хусусан бу борада маҳаллий давлат ҳокимият органларига алоҳида масъулият юклатилганлигини кўриш мумкин. Бу борада шуни ҳисобга олиш лозимки, кўпгина хорижий давлатларда аксарият тергов органлари маҳаллий ва марказий миқёсда фаолият кўрсатади. Мамлакатимиз қонунчилигини такомиллаштиришда келгусида ушбу давлатларнинг илғор тажрибасидан фойдаланиш мақсадга мувофиқ.

II. Амалдаги қонунчиликни такомиллаштириш бўйича таклифлар

1. Ўзбекистон Республикаси ЖПКнинг 36-моддаси ва 38¹-моддасига терговчи ва суриштирувчининг процессуал ваколатлари қаторига «Терговчининг (суриштирувчининг) жиноятнинг сабаблари ва унинг содир этилишига имкон берган шарт-шароитларни бартараф этиш тўғрисидаги тақдимномасини бажармаганлик» ҳолатлари бўйича хизмат текширувини ўтказишни кўзда тутувчи ўзгартириш ва қўшимчаларни киритиш таклиф этилади.

2. Прокурор назоратининг муҳим йўналишлари қаторига «дастлабки тергов органлари томонидан ҳуқуқбузарликлар профилактикаси тўғрисидаги қонун ҳужжатлари ижросини назорат қилиши»ни ҳам киритиш лозим.

3. Дастлабки тергов органларининг профилактик фаолиятини тартибга солувчи асосий ҳужжат – ЖПКнинг олтинчи бўлими 36-бобининг номи ва мазмунини қайта кўриб чиқиш ва Ўзбекистон Республикасининг «Ҳуқуқбузарликлар профилактикаси тўғрисида»ги қонунининг талабларига мувофиқлаштириш зарур.

4. Терговчи жиноятнинг сабаблари ва унинг содир этилишига имкон берган шарт-шароитларни бартараф этиш чораларини кўриш тўғрисида тақдимнома ЖПКда белгиланган бир ойлик муддатда ижро этилмаган тақдирда мазкур ҳолат юзасидан айбдор шахс(лар)ни маъмурий жавобгарликка тортилишини таъминлаш ҳақида назорат қилувчи прокурорга билдирги билан мурожаат қилиши тартибини жорий этиш лозим. Шунинингдек, агар жиноят сабаблари ва унинг содир этилишига имкон берган шарт-шароитларни бартараф этиш бўйича қонуний талаблар бажарилмаганлиги сабабли, маъмурий ҳуқуқбузарлик тўғрисидаги ишни кўзғатиш масаласини ҳал қилиш учун илтимоснома ва материаллар (тақдимнома, эслатмаси, билдирги) назорат қилувчи прокурорга корхона, муассаса ва ташкилотларнинг мансабдор шахслари томонидан дастлабки тергов органининг тақдимномасини, унда кўрсатилган бошқа қонун бузилишлари ва ҳолатларни бартараф этиш бўйича талабларини бажармасликдан иборат маъмурий ҳуқуқбузарлик содир этиш юзасидан маъмурий иш кўзғатиш масаласини ҳал этиш учун юборилиши керак.

III. Дастлабки тергов органларининг профилактик фаолиятини такомиллаштириш бўйича тавсиялар:

1. Дастлабки тергов органларининг профилактик фаолиятининг асосий процессуал шакли жиноятнинг сабабларини ва унинг содир этилишига имкон берган шарт-шароитларни бартараф қилиш тўғрисида суриштирувчининг, терговчининг, прокурорнинг тақдимномаси ҳисобланади.

2. Жиноятнинг сабаблари ва унинг содир этилишига имкон берган шарт-шароитларни бартараф этиш чораларини кўриш тўғрисида тақдимнома уч қисмдан (кириш, тавсиф-асослантириш ҳамда хулоса-резолютив) иборат бўлади.

3. Прокурор назорати амалиёти таҳлили дастлабки тергов органларининг профилактика фаолияти бошқа органлар билан ўзаро таъсири ва ўзаро хабардорлиги, биргаликдаги фаолияти механизми ҳанузгача етарли даражада тартибга солинмаганлигини, бу эса жиноятлар профилактикаси бўйича чоратадбирлар мажмуасининг ўз вақтида ва мақсадга мувофиқлигини таъминлашга имкон бермайди.

4. Дастлабки тергов органларининг жиноятларга қарши кураш ва унинг олдини олишда самарали фаолият олиб бориши куйидаги омилларга:

- а) профилактик фаолиятнинг вазифалари аниқ белгиланишига;
- б) профилактик фаолиятининг тўғри ташкил этилишига;
- в) дастлабки тергов органларининг бошқа ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар, хизматлари ва жамоатчилик билан ҳамкорлигининг самарадорлигига бевосита боғлиқ.

5. Дастлабки тергов органларининг профилактик фаолиятининг йўналишлари жиноятнинг сабаблари ва уни содир қилинишига имкон берган шарт-шароитларни аниқлаш, бартараф қилиш ҳамда махсус профилактик чоратадбирларни амалга оширишдан иборат.

6. Дастлабки тергов органларининг профилактик фаолиятининг процессуал ва нопроцессуал шакллари ажратиш мумкин.

7. Дастлабки тергов органларининг профилактик фаолиятини амалга оширишда қўлланиладиган услубларни икки гуруҳга бўлиш мумкин:

ушбу жиноят иши бўйича гумон қилинувчига, айбланувчига нисбатан амалга ошириладиган профилактик ишлар (индивидуал профилактика);

жиноят процессида иштирок этаётган бошқа шахсларга нисбатан профилактика ишлари.

8. Дастлабки тергов органлари томонидан амалга ошириладиган профилактик ишларнинг нопроцессуал шакллари куйидагилар киради:

- турли ташкилот, муассасаларда, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларида, қишлоқ ва овул кенгашларида жиноят ишлари материалларини муҳокама қилиш;

- маъруза ва суҳбатлар ўтказиш;
- газета ва журналлардаги нашрлар;
- радио ва телевизион чиқишлар;
- айбланувчилар ва жабрланувчиларнинг иш ёки ўқиш жойларидаги жамоалардан жамоат ҳимоячилари ва жамоат айбловчилари судда иштирок этиши;

- ҳуқуқбузарликлар профилактикаси бўлинмаларига профилактик рўйхатга олинган вояга етмаганларнинг жиноят содир этганлиги тўғрисида ахборот юбориш, эҳтиёт чораси қўлланилганлигини хабар қилиш;
- тергов ҳибсхонасига айбланувчининг тавсифномасини юбориш;
- эҳтиёт чораси қўлланилмаган айбланувчига нисбатан миграция ва фуқароликни расмийлаштириш бўлинмаларига (паспорт ва виза хизмати) кузатув варақаларини қўйиш;
- айбланувчининг иш жойидаги кадрлар бўлимларини хабардор қилиш;
- умумлаштирилган тақдимномалар юбориш;
- ички ишлар органларининг бўлинмалари ва хизматлари фаолиятидаги камчиликлар тўғрисида ИИО раҳбарларига ахборот киритиш;
- бошқа хизматларга ва ички ишлар бошқармаси раҳбариятига профилактика ишларида фойдаланиш учун тегишли маълумотлар ва ахборотларни юбориш.

**SCIENTIFIC COUNCIL AWARDING OF THE SCIENTIFIC DEGREES
DSc. 31/31.12.2020. Yu.67.01 AT THE ACADEMY OF THE GENERAL
PROSECUTOR'S OFFICE OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN**

**THE ACADEMY OF THE GENERAL PROSECUTOR'S
OFFICE OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN**

SULTONOV OYBEK SULTONBOYEVICH

**IMPROVEMENT OF PREVENTIVE ACTIVITY OF PRIMARY
INVESTIGATION BODIES**

12.00.07 - Judicial authority. Prosecutorial supervision. Organization of law enforcement activity.
Advocacy

**DISSERTATION ABSTRACT
of doctor of philosophy (PhD) on science in law**

Tashkent city - 2023

The theme of the dissertation of the Doctor of Philosophy (PhD) was registered at the Supreme Attestation Commission under the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan with number B2022.3.PhD/Yu 802.

The dissertation is prepared at the Academy of the General Prosecutor's Office of the Republic of Uzbekistan.

The abstract of the dissertation is posted in three languages (Uzbek, English and Russian (resume)) on the website of the Scientific Council (www.proacademy.uz) and Information educational portal «Ziyonet» (www.ziyonet.uz).

Scientific supervisor:	Rakhimov Fakhri Haydarovich Doctor of Sciences in Law, professor
Official opponents:	Mirazov Davron Miragzamovich Doctor of Sciences in Law, professor Salayev Nodirbek Saparbayevich Doctor of Sciences in Law, professor
Lead organization:	Academy of Ministry of Internal Affairs of the Republic of Uzbekistan

The defense of the dissertation will take place on 25 January, 2023 at 15.00 am at meeting of the Scientific Council DSc. 31/31.12.2020.Yu.67.01 at the Academy of General Prosecutor's Office of the Republic of Uzbekistan (Address: 100047, Shahrizabz street, 42, Tashkent, Uzbekistan. Phone: (99871) 202-04-96, fax: (99871) 233-35-81, e-mail: info@proacademy.uz).

The dissertation is available at the Information Resource Centre of the Academy of General Prosecutor's Office of the Republic of Uzbekistan (registered No. 20). (100047, Shahrizabz street, 42, Tashkent, Uzbekistan, e-mail: info@proacademy.uz).

The abstract of the dissertation was submitted on 12 January, 2023.

(Registry Protocol No. 20 from 12 January 2023.)

B.H. Polatov

Chairman of the Scientific Council awarding scientific degrees, Doctor of Sciences in Law, Professor

L.X. Isoqov

Scientific secretary of the Scientific Council on awarding scientific degrees, Doctor of Sciences in Law, Associate professor

S. M. Rakhmonova

Deputy chairman of the scientific seminar under the Scientific Council awarding scientific degrees, Doctor of Sciences in Law, Professor

INTRODUCTION (doctor of philosophy (PhD) dissertation annotation)

Relevance and necessity of the research topic. One of the urgent issues in the world is the creation of an impressive system of coordination of activities for the prevention of crimes, the introduction of modern organizational and legal mechanisms for the prevention and elimination of crimes. For this reason, crime prevention is one of the urgent and extremely important problems that all strive for. After all, it is clear to everyone that if crime is not prevented or preventive measures are not taken, then in the end it is inevitable that it will lead to big problems for society. On the contrary, if effective prevention of illegal actions is carried out, the safety of the population and the establishment of the rule of law in society is achieved if it is quickly taken at the time of the offense.

Scientific research works are being carried out on the preventive activities of competent bodies taking into account the issues on implementation of crime prevention in the world, ensuring its effectiveness, ensuring the effective operation of the system of crime prevention measures, identifying and eliminating the causes of the crime and the conditions that made it possible to commit it, early identification of areas and persons where crimes may be committed. Currently, some of the priority tasks are considered to be the revision of regulatory legal acts regulating the Prevention of offenses by the countries of the world, the harmonization of international norms on the Prevention of cross-border, transnational crimes with national legislation, the creation of a new mechanism for the Prevention of crimes in the states and the creation of an effective scientific-theoretical and practical solution to it and scientific analyses.

In addition to the above, the relevance of the chosen topic is also explained by the following circumstances:

firstly, in Uzbekistan, judicial and legal reforms aimed at early prevention of crimes and ensuring the rule of law in investigative activities are being systematically and consistently implemented in priority directions. In the development strategy of New Uzbekistan for 2022-2026, as the 16th goal, «Ensuring public safety, creating an effective system for timely identification and elimination of the conditions that led to the commission of offenses», social and legal relations related to the implementation of preventive activities of preliminary investigation bodies shows⁷ the need to study in a complex manner;

secondly, this dissertation research serves to a certain extent for the implementation of tasks in the Criminal Procedural Code of the Republic of Uzbekistan (1994), laws «On Crime Prevention» (2014), «On Prosecutors Office», «On Internal Affairs Bodies» (2016), «On State Security» (2018), the decrees of the President of the Republic of Uzbekistan «On measures to further reform the judicial system, strengthen guarantees of reliable protection of the rights and freedoms of citizens» (2016), «On measures to fundamentally improve the system of crime and criminal procedural legislation» (2018), «On measures to further strengthen the guarantees of the protection of the rights and freedoms of the individual in judicial-investigative activities» (2020), «On the development strategy of New Uzbekistan for 2022-2026» (2022) and other normative legal documents related to the field;

thirdly, today, social relations are rapidly developing, new methods and tools are being created in committing crimes, and the policy of fighting against crime has not been

⁷ Decree PD-60 of the President of the Republic of Uzbekistan dated January 29, 2022 «On the development strategy of the Republic of Uzbekistan for the years 2022-2026» // <https://lex.uz/ru/docs/5841063>

ignored. This, in turn, requires the updating of legal documents in accordance with the development of society, the introduction of appropriate amendments and additions to legal documents in order to ensure legality in practice;

*fourth, **the general state of crime*** was registered on the territory of the Republic in 62,081 crimes **in 2020**, 111,082 **in 2021** and 64,079 **in 8 months of this year**, and crimes increased year after year. In this direction, the Prevention of offenses does not give its sufficient effect;

*fifth, on the republican **scale individual types of crimes*** that can be prevented (*murder, intentional bodily serious injury, intentional bodily moderately severe injury, dishonest touch, invasion, extortion, robbery, fraud, theft, vehicle hijacking, violation of vehicle traffic rules, hooliganism*) consisted of 41,087 **in 2020**, or 120.7 per 100,000 population, compared to 78,193 inhabitants **in 2021**, or 100,000 per there were 226.3, 38,491 **in 8 months 2022**, or 109.1 in relation to every 100,000 population;

*sixth, on the scale of the republic **in terms of individual types of crimes*** to be identified (*smuggling, human trafficking, embezzlement or looting by embezzlement, production of counterfeit money, excise stamps, illegal currency exchange, violation of the rules for the use of electricity, thermal energy, gas, water supply, bribery, illegal possession of drugs and firearms*) existed 61.7 units **in 2020** or for every 100 thousand inhabitants, 32,889 units **in 2021** or 95.2 compared to the population of 100 thousand, **in 8 months of 2022**, there were 25,588 or 72.5⁸ compared to every 100,000 inhabitants;

*seventh, in accordance with Article 331 of the CPC of the Republic of Uzbekistan, the bodies of preliminary investigation are not sufficiently functioning of the important procedural rule on the need to take measures to prevent long-term crimes and prevent the recurrence of crimes after the initiation of a case, in particular, according to the reports of the Department for the Coordination of measures in the field of combating corruption of the prosecutor general's office for 2017-2022⁹ **in 2017** were prosecuted, 174 officials in 100 criminal cases against bank leaders, 21 officials in 17 criminal cases against the staff of the Agriculture and water management, 82 officials in 65 criminal cases against the governor and his deputies;*

*the same indicator **in 2018**: 116 officials in 68 criminal cases against bank managers, 34 officials in 20 criminal cases against the staff of the Agriculture and water management, 19 in 19 criminal cases against the mayor and his deputies the official was brought to criminal responsibility;*

***in 2019**, 56 officials in 52 criminal cases against the heads of the bank, 27 officials in 23 criminal cases against the staff of the Agriculture and water management, 10 officials in 10 criminal cases against the governor and his deputies were prosecuted;*

***in 2020**, 81 officials in 70 criminal cases against the heads of the bank, 24 officials in 22 criminal cases against the staff of the Agriculture and water management, 23 officials in criminal cases against the governor and his deputies were prosecuted;*

***in 2021**, 144 officials in 165 criminal cases against the heads of the bank, 24 officials in 34 criminal cases against the staff of the Agriculture and water management, 28 officials in 76 criminal cases against the governor and his deputies were prosecuted;*

⁸ Crime situation of the Republic of Uzbekistan. Periodic information publication of the Academy of the prosecutor general's Office of the Republic of Uzbekistan. - T.: Academy of the prosecutor general's office, 2020. - p-3.10.

⁹ 2017-2022 annual reports of the Department of coordination of measures in the field of combating corruption of the prosecutor general's Office of the Republic of Uzbekistan

in 10 months of 2022, 424 officials in 236 criminal cases against bank leaders, 61 officials in 36 criminal cases against the staff of the Agriculture and water management, 190 officials in 138 criminal cases against the governor and his deputies were prosecuted;

eighth, the crimes re-committed by those previously convicted in 2018-2021 and 11 months of 2022 were 4,840 **in 2018**, 4,182 **in 2019**, 5,811 **in 2020**, 9,724 in 2021 and 10,031 in 11 months of 2022, and the working process of the main tasks of prevention of offenses, such as social rehabilitation and social adaptation of persons previously convicted and released from places of imprisonment, do not function at a satisfactory level;

ninth, article 297 of the CPC of the Republic of Uzbekistan is explained by the relevance of this topic by the fact that the bodies of preliminary investigation do not take specific measures to identify and eliminate the causes of the crime and the conditions that allowed it to occur¹⁰.

The dependence of the research with the main priority areas of development of science and technology in the republic. This study was accomplished within the framework of the priority direction of the republican science and technology development I. «Spiritual-ethical and cultural development of a democratic state and legal society, formation of an innovative economy».

The extent of the study of the research problem. Preventive activity of preliminary investigation bodies, its legal regulation, implementation problems and solutions have been studied to a certain extent by scientists and practitioners.

The prevention of crimes, including criminal-legal, criminological, criminal-procedural, criminological aspects of crime prevention, were analyzed in the scientific works of the scientists of our country G. Abdumajidov, Q.R. Abdurasulova, Z.A. Amirov, M.D. Botayev, Z.S. Zaripov, M.Z. Ziyodullayev, R.A. Zufarov, J.A. Ibrohimov, Z.F. Inog'omjonova, T. Isakhodjaev, I. Ismailov, D.G. Kamolova, V.G. Karimov, D.E. Karimova, Yu. Kerjner, E. Qodirov, B.I. Latipov, Q.Q. Matkarimov, D. M. Mirazov, I.M. Mirzaraimov, J.A. Nematov, A.A. Artikov, B.Kh. Polatov, F.Kh. Rakhimov, A.Kh. Rakhmonkulov, M.Kh. Rustamboev, B.A. Saidov, Q.A. Saitqulov, N.S. Salayev, G.P. Sarkisyants, M. Sobirov, T. Tadjiyev, F. Tohirov, G.Z. Tolaganova, D.R. Turayeva, U.A. Tukhtasheva, N.I. Xayriyev, S.B. Xo'jaqulov, B.I. Egamberdiyev and A.S. Yakubov and in the scientific works of others¹¹.

In particular, S.B. Khojakulov considered the improvement of the general prevention of offenses on the example of internal affairs bodies, and divided the prevention of offenses into criminological and victimological prevention according to the nature of the objects of preventive influence, into general and individual prevention according to the nature of the measures of preventive influence, and based on the national guard, courts and public the introduction of information media into the system of crime prevention subjects had been justified.

In the same way, B.I. Egamberdiyev in his dissertation on the issues of improving the activities of the internal affairs bodies in relation to the migration process analyzed the assessment of Uzbekistan as a major labor supply country, the fight against illegal

¹⁰ 2017-2022 of the Department of Supervision over the Activities of Investigation Branches of the Prosecutor General's Office of the Republic of Uzbekistan «Determining and eliminating the root causes of the crime and the conditions that made it possible during the investigation, as well as investigation and rapid- Regarding the results of the study of the completeness and legality of the search measures and the prosecutor's supervision in this regard» Generalization information.

¹¹ A complete list of the works of this and other scientists is given in the reference list of the dissertation.

migration in the future, the minimization of discrimination and the prevention of crime related to migrants, and focused on cooperation in the field of crime prevention and shows that it is implemented at the following four levels, including a) intra-departmental cooperation; b) interdepartmental cooperation; c) cooperation with the public; g) international cooperation. It has been demonstrated that the main goal of this is to ensure effective cooperation between sectoral services and between them and other state bodies and public structures.

In B.I.Latipov's research work on improving the mutual cooperation of law enforcement agencies and civil society institutions, the social cooperation and partnership of law enforcement agencies and civil society institutions in crime prevention is considered an important aspect, and the tasks of further improvement of their legal mechanisms are theoretically and scientifically analyzed.

In her scientific research, D.E.Karimova explained the need for the cooperation of the investigator with the criminal investigation units in terms of crime prevention, the study of the relationship between the regulation of the cooperation in terms of criminal-procedural and operational-search, as well as the need to harmonize the procedural activities of the investigator with the operational-search functions of the criminal investigation units.

Q.A. Saitkulov studied the essence of the concept of victimological prevention of crimes and developed its author's definition, determined the specific features of the activities of internal affairs bodies related to victimological prevention of crimes and substantiated scientific conclusions, studied and scientifically analyzed the theoretical aspects of victimological prevention of crimes, internal affairs bodies in the field of victimological prevention of crimes by analyzing the current state of cooperation, he analyzed the experience of some foreign countries related to the studied topic and developed suggestions and recommendations for introducing their positive aspects into the practice of internal affairs bodies¹².

In the scientific works of the criminal-legal and criminal means of combating and preventing crimes from the scientists of CIS countries L.S. Aistova, V.P. Verin, B.V. Voljenkin, A.I. Dolgova, Yu.A. Ejov, A.E. Jalinsky, A.N. Ignatova, Yu.A. Krasikov N.N. Kondrashkov, S. Korovinskih, A.G. Korchagen, Yu.P. Kravets, V.V. Larichev, V.M. Lebedeva, N.A. Lopashenko, V. Minskaya, S.S. Nesterova, A.I. Rarog, Yu.I. Skuratova, V.V. Tolkachev, V.I. Tunin, T. Ustinov, A.I. Fabrichnyy, E.A. Frolov, A.N. Shabunina, I.V. Shishko, O.F. Shishova, A.V. Shcherbakov and others were analyzed as a component of the overall process of combating crime.

Scientific studies on increasing the effectiveness of the preventive function of investigative units in the prevention of crimes were conducted by foreign scientists G. Becker, B. Trevor, R. Clerk, F. Markus and D. Rosenbaum were analyzed.

At this point, it is necessary to note that scientists A.N. Aleksandrov, L.V. Kovalenko, Yu.S. Jarikov, V.L. Smeshkova have fulfilled special dissertation scientific-research works directly devoted to the preventive functions of investigative bodies and the investigator. Preventive activity of the units was considered as a component of the criminal-procedural function of law enforcement agencies. However, the works of the above-mentioned scientists are devoted only to the research of certain types of crimes or crime prevention activities at a certain stage of the criminal process. At the same time,

¹² A complete list of the works of this and other scientists is given in the reference list of the dissertation.

a separate monographic study on improving the preventive activities of the preliminary investigation bodies and increasing its efficiency has not been conducted in our country.

The connection of the dissertation research with the research plans of the higher education institution where the dissertation was completed. The topic of the dissertation is included in the research plan of the Academy of the General Prosecutors Office of the Republic of Uzbekistan for the period of 2019-2022 on the topic of «Actual directions of improvement of criminal procedural legislation».

The purpose of the research is to organize and improve the preventive activities of the preliminary investigation bodies, which are the subjects of the law enforcement agencies, and to develop suggestions and recommendations aimed at further strengthening the prosecutor's supervision in this regard.

Tasks of the research:

to study the nature and social necessity of preventive activities of the preliminary investigation bodies, which are subjects of law enforcement bodies;

to research of the stages of formation and development of preventive activities of preliminary investigation bodies, which are subjects of law enforcement bodies;

analysis of the legal regulation of the preventive activities of the preliminary investigation bodies, which are subjects of law enforcement bodies;

to study the experience of law enforcement agencies of foreign countries on the implementation of preventive activities;

to study the forms and methods of carrying out preventive activities of the preliminary investigation bodies, which are subjects of law enforcement bodies;

to research of the procedural and criminalistic aspects of the preventive activities of the preliminary investigation bodies, which are subjects of law enforcement bodies;

to study the features of the prosecutor's control over the preventive activities of the bodies of preliminary investigation;

development of proposals and recommendations aimed at improving the effectiveness and legal regulation of the preventive activities of the preliminary investigation bodies, which are subjects of law enforcement bodies.

The object of the study is socio-legal relations associated with improving the preventive activities of the preliminary investigation bodies, which are subjects of law enforcement bodies.

The subject of the research is the organizational aspects of the preventive activities of the preliminary investigation bodies, the normative and legal documents regulating it, official documents in the practice of inquiry and investigation, sectoral and departmental documents of the law enforcement bodies, the experience of international and foreign countries, and the conceptual approaches available in legal science, scientific and theoretical views and legal categories.

Research methods. In the process of preparation of the dissertation were used the general (logic, deduction, induction, analysis, comparison, modeling, analysis, synthesis, generalization, observation), specific (structural-functional, functional, statistical, psychological, historical) and special-field (comparative-legal) scientific knowledge, analysis of criminal cases, sociological survey) methods.

The scientific novelty of the research is as follows:

the need to improve the norms of Criminal Procedure legislation governing the introduction of submissions to the responsible state bodies in order to identify and eliminate the causes of the crime and the conditions that made it possible for its origin in the

implementation of the preventive activities of the preliminary investigation bodies has been justified;

mechanisms for public discussion of the causes of the committed crime and the conditions that made it possible for them to be committed, and for the mutual cooperation of bodies and institutions implementing and participating in the prevention of crimes in this regard has been developed;

to further increase the role of investigation and inquiry officers in timely disclosure of crimes, legal, fair and impartial investigation, the formation of a healthy competitive environment between them and the popularization of the progressive experience of Investigation, the orientation to purposefully and systematically improve their professional skills and in order to adequately encourage employees for the prevention of offenses and their contribution to the fight against crime, criteria for establishing a special qualification level and recommendations for the procedure for its issuance have been developed;

it is indicated that in the armed forces, state security and customs authorities it is necessary to carry out supervision over the clear and uniform execution of regulatory legal acts in the field of crime prevention and prevention of offenses, as well as to introduce appropriate amendments and additions to the orders of the prosecutor general to coordinate their activities in this regard;

the naming and article of the clown chapter of criminal procedural legislation on the clarification and systematization of actions in this area is developed in a new edition through clarifying the purpose of the prevention and prevention of crimes to the bodies of preliminary investigation.

The practical results of the research are as follows:

the need to make changes and additions to the Criminal Procedural Code of the Republic of Uzbekistan aimed at adapting the preventive activities of the preliminary investigation bodies to the nationwide crime prevention system and making it a part of it;

the procedure for carrying out measures aimed at the prevention of crimes by the preliminary investigation bodies, including their preparation, organization and formalization;

A draft of the law «On amendments and additions to the Criminal Procedure Code of the Republic of Uzbekistan» was developed, which provides for the expansion of the current legislation with the concepts of «preventive activity of preliminary investigation bodies», «purpose of preventive activity», «subjects of preventive activity», «objects of preventive activity»;

in order to increase the effectiveness of the preventive activities of the preliminary investigation bodies, to form a single base of submissions on the elimination of the causes of the crime and the conditions that allowed it to be committed, proposals were developed to expand the «Uzbekistan» information base of the Ministry of Internal affairs and introduce a new «Presentation» information base;

the implementation algorithm of the preventive activities of the preliminary investigation bodies was formed;

relevant proposals have been developed to consider socio-legal and sociological measures implemented within the framework of general and special prevention of crimes as the main means of crime prevention activities of preliminary investigation bodies and to include them in criminal procedural legislation.

Reliability of research results. The results of the research are based on the norms of international law and national law, the experience of developed countries, the practice

of applying the law, sociological research based on questionnaires, interviews and expert assessment forms, the results of statistical data analysis are summarized and formalized with relevant documents. In addition, the results of sociological surveys conducted among 5,244 employees of investigation and prosecution bodies, statistical data on the preventive activities of preliminary investigation bodies in 2019-2022, the results of the analysis of more than one hundred criminal cases investigated by preliminary investigation bodies were summarized and formalized with relevant documents. The materials of the researchers practice in the prosecutors office as an investigator and senior investigator were used.

Conclusions, proposals and recommendations were approved, and their results were published in leading national and foreign publications. The obtained results were approved by the competent authorities and put into practice.

Scientific and practical significance of research results. The scientific significance of the research results is formed from the conclusions, recommendations and suggestions as a result of this dissertation in strengthening the theoretical foundations of the preventive activities of preliminary investigation bodies, in the interpretation of legal documents, in the process of law-making, as well as in the scientific disciplines of «Prosecutor supervision», «Criminal-procedural law» and «Investigation before investigation». - it is seen in the theoretical enrichment, in addition, in the possibility of conducting scientific research in the field of crime prevention and in the educational process of higher education institutions.

The practical importance of the research results is reflected in the possibility of using the conclusions and proposals of the dissertation in the practice of law enforcement in increasing the effectiveness of preventive activities by preliminary investigation bodies in our country, and in the implementation of early prevention of crimes.

Implementation of research results. On the basis of the scientific results obtained on the development of theoretical and legal knowledge related to the activities of the preliminary investigation bodies in the prevention of crimes and the improvement of legal norms:

Through the developed proposals for improving the norms of Criminal Procedural legislation related to the introduction of submissions to the responsible state bodies in the identification and elimination of the causes of the crime and the conditions that allowed its origin in the implementation of preventive activities of the preliminary investigation bodies Paragraph 13 of the joint order of the Prosecutor general of the Republic of Uzbekistan, the state security service, the Supreme Court, the chairmen of the state Customs committee and the minister of Internal affairs “On additional measures to identify and eliminate the causes of the crime in the course of conducting a criminal case and the conditions that allowed it to be committed” have been formulated (*Act of the Department of analysis of law enforcement problems on legality and law of the General prosecutor’s office of the Republic of Uzbekistan No. 27/2-312-22 dated 2 December*). The introduction of these proposals should take into account the cases of non-disclosure by the preliminary investigation authorities when entering the Presentations on criminal cases in operation, including: the disclosure of state secrets in criminal cases where there are state secrets or the level of secrecy is given, or the identity of the victim in the case of violations of confidentiality rules, crimes against sexual freedom and it was stipulated that the disclosure of the place of residence and the disclosure of information related to the private life of citizens or degrading their honor and dignity will not be allowed. In this way, the

preliminary investigation bodies will form a new approach to the system of determining the root causes of the commission of offenses and eliminating the conditions that enable it, in which the investigator is not limited to submitting a report to the relevant organization, but also discusses the causes of the crimes and the conditions that allowed them to be committed. respecting the honor and dignity of a person, serves to establish a fair organization of preventive measures to prevent the disclosure of state secrets;

as well as discussing among the public the causes of the committed crimes and the conditions that made it possible to commit them, developing mechanisms and procedures for the establishment of mutual cooperation of bodies and institutions that implement and participate in the prevention of crimes in this regard, and improve the legal norms 565 of the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan of September 10, 2021 «On approval of the regulation on the procedure for discussing the causes of crimes and the conditions that allowed their commission» (*Act of the Department of legal support of the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan No. 12-15-15 dated December 2, 2022*). By introducing these mechanisms and procedures, it serves to ensure the safety of information that cannot be disclosed and discussed in criminal proceedings;

in order to further enhance the role of investigative and inquiry staff in the timely detection of crimes, lawful, fair and impartial investigation, the formation of a healthy competitive environment between them and the popularization of progressive investigative experience, targeted and systematic improvement of their professional skills, as well as proper encouragement of employees for the prevention of offenses and their contribution to the fight was formed paragraph 4 of chapter 5 of Resolution No. 727 of the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan dated September 10, 2017 “On the procedure for assigning special qualification categories to employees of investigative units of internal affairs bodies with the payment of additional allowances”. (*Reference No. 12-15-16 of the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan dated December 5, 2022*). By introducing these criteria and procedures, it is possible to evaluate the quality and scope of pre-investigation, inquiry and investigation proceedings before the investigation, the prevention of violations and the fight against crime, as well as the performance of other tasks related to their activities, and the possibility of fundamentally improving the activities in this field;

Proposals developed on the implementation of supervision over the clear and uniform execution of normative legal documents in the field of crime prevention and prevention of offenses in the Armed Forces, state security and customs bodies, as well as on the coordination of their activities in this regard. clause 7, paragraph 5 of the Regulation, approved by the order of the Prosecutor General of the Republic of Uzbekistan dated June 7, 2021 «On the supervision department of the Prosecutor General’s Office of the Republic of Uzbekistan over the implementation of legislation in the Armed Forces, State Security and Customs Authorities» (*Reference No. 7/09-37-22 dated December 2, 2022 of the Organizational control and analysis department of the General Prosecutor’s office of the Republic of Uzbekistan*). These proposals are aimed at ensuring the effectiveness of the activities of competent bodies and institutions in the field of crime prevention and combating crime, and in order to ensure their close cooperation and coordinated work, including the evaluation and monitoring of the measures taken in this regard, and the reasons that allow the emergence of systemic deficiencies. and served to identify conditions, analyze them and eliminate them through the improvement of law enforcement practices and legislation.

Approval of research results. The results of this research were discussed at 6 scientific conferences, including 3 international and 3 national scientific-practical conferences.

Publication of research results. 2 monographs and 12 scientific works, including 5 scientific articles (2 in foreign publications), 7 theses were published on the topic of the dissertation.

The structure and scope of the dissertation. The composition of the dissertation consists of an introduction, three chapters, nine paragraphs, a conclusion, a list of references and an appendix. The volume of the dissertation is 153 pages.

MAIN CONTENT OF THE DISSERTATION

In the introduction (dissertation annotation) part of the dissertation work, the degree of relevance and necessity of the research topic, the compatibility of the research with the main priority directions of the development of science and technology of the republic, the level of research of the researched problem, the connection of the dissertation topic with the research work of the higher education institution where the dissertation is being carried out, the goals and tasks of the research, object and subject, methods, scientific novelty and practical result, reliability of research results and their scientific and practical significance, introduction, approval, publication of results, volume and structure of the dissertation are covered.

In the first chapter of the dissertation entitled «**Theoretical-legal analysis of the preventive activities of the preliminary investigation bodies**» international standards and foreign experience were researched on the essence and social necessity of the preventive activities of the preliminary investigation bodies, their formation and development, legal regulation and the implementation of the preventive activities.

The researcher emphasizes that among the tasks of the criminal procedure listed in Article 2 of the Code of Criminal Procedure of the Republic of Uzbekistan, the conduct of criminal cases is aimed at preventing crimes, and that this legal rule serves as the most important legal basis for the prevention of offenses by the preliminary investigation bodies responsible for the conduct of criminal proceedings. He emphasized that preliminary investigation bodies have the authority to identify, stop and eliminate offenses and crimes committed directly in the life of the state and society, and from this point of view, the preventive activity of the preliminary investigation bodies is one of the important institutions of the criminal process, and it is based on the criminal procedural law and is regulated by it.

In this regard, in a survey conducted among 5,244 **prosecutor-investigative** officers during the research, 49 percent of the respondents approved the author's opinions, considering the investigator as the main responsible person in the precautions and prevention of crimes.

Also, the author supported the theory that the preventive activities carried out by the preliminary investigation bodies are considered to be a component of the single social process for the prevention of crimes, and expressed an opinion that the procedural nature of the preliminary investigation bodies consists in strict compliance with the rules of conducting criminal cases established in the Criminal Code.

In this chapter, while analyzing the scientific opinions expressed by legal scientists about the preventive activities carried out by the preliminary investigation bodies, the author distinguished the following peculiarities that indicate the essence of this activity: including the scope of subjects that carry out criminal-procedural preventive activities, objects (areas)

of preventive influence, limits and time of implementation, tasks of preventive activities and its legal basis, sum of methods (measures) of implementing preventive activities, and features of state power of preventive activities.

In the research work, the author scientifically confirmed that the preliminary investigation bodies can be the subject of preventive activities only in the cases specified in the criminal procedural legislation, that their preventive activities are carried out in a qualitative manner, and the expenditure of effort and resources for the detection and investigation of crimes is reduced to such an extent.

As the essence of the activities of the preliminary investigation bodies on the prevention of offenses - ensuring the inevitability of punishment and thus to carry out the general social preventive activities of the inquiry and preliminary investigation, identifying and eliminating the causes and condition revealed during the inquiry and investigations that made it possible to commit crimes, legal education of citizens, involving public organizations and state bodies in law enforcement and preventing them from committing a new crime by influencing the persons who committed the crime were reached as the conclusion of the research work.

In the research work, the researcher developed the definition “***preventive activity of preliminary investigation bodies are state – authority activity performed by authorized subjects during the preliminary investigation of a criminal case, aimed at determining the causes of the crime, the conditions that made it possible to commit it, and to eliminate them, as well as to prevent other crimes (offenses) with the help of specified means in the criminal procedural legislation***”.

In the 2nd paragraph of this chapter, the history of the formation of the legal basis of the preventive activities of investigative units in the investigation of criminal cases is analyzed and retrospective opinions have been demonstrated based on the fact that the legal status of subjects in the implementation of preventive activities has been revised in the system of public administration bodies and changed on the basis of the development of the public administration system and political reforms, the fact that in the past, the measures related to the organization of preventive activities in the fight against crime were not developed separately, but formed a component of the state’s policy on the fight against crime and were implemented together with other components of this policy (social, religious, economic norms), at the end of the 19th century in our country the position of a special subject fighting against crime - investigator (court investigator) was introduced and one of his main tasks was to take measures to prevent the re-commitment of crimes during the investigation process in the fight against crime.

In the 3rd paragraph of this chapter, the legal basis of the preventive activities of the preliminary investigation bodies is highlighted, and the normative legal documents in this regard should be classified according to their scale, legal force and the scope of authority of the entities that receive them, and the classifications are based on international, constitutional, documents of the head of state, criminal procedural norms, preventive laws, decisions of the Plenum of the Supreme Court, decisions and regulations of the Cabinet of Ministers, and joint and departmental normative legal documents of law enforcement bodies.

For this purpose, the author proposed amendments and additions to the articles of Chapter 36 of the Civil Procedural Code.

In the 4th paragraph of this chapter, the author focused on international standards and foreign experience on the implementation of preventive activities, and analyzed the

standards and international agreements of the UN and its special bodies on the activities of law enforcement agencies in the fight against crime.

According to the results of the studies, it was explained that there are problems in implementing the requirements of the UN and international agreements into the national practice, including the preventive activities of the preliminary investigation bodies, and due to their insufficient functioning, there is a serious obstacle to the introduction of new effective mechanisms of the preventive activities of the preliminary investigation bodies into practice.

Chapter II of the dissertation entitled «**Features of preventive activities of preliminary investigation bodies and its analysis**» analyzes the forms and methods of implementation of preventive activities of preliminary investigation bodies, procedural and criminalistic aspects, and features of the prosecutor's supervision over preventive activities.

During the research, the author analyzed the specific features of the preventive activities of investigative bodies, studied its content in broad and narrow terms, and thus classified the forms of preventive activities of investigative bodies according to their volume (scope) and legal (procedural) regulation.

According to the volume (scope) of preventive activities of investigative bodies, the researcher divided them into **general** and **special** preventive forms, and expressed an opinion on the need to divide **procedural** and **non-procedural** forms according to legal (procedural) regulation.

Additionally, in order to increase the efficiency and effectiveness of the submissions submitted by the investigative bodies in the criminal case, the author divided its structure into three parts, i.e. *introduction, description-justification and conclusion-resolution*, and he made a separate comment on each part and developed a model submission form and attached it to the dissertation. Also, this model submission is currently being used by all levels of inquiry and investigation bodies.

At present, there is no procedural order for appealing against a report submitted in a criminal case, therefore, the author suggests that the procedure for appealing against the report should be briefly described in the conclusion-resolutive part of the report and proposed to add this norm to Article 299 of the Civil Procedural Code as it is allowable to appeal on the report made by the investigator to the head of the investigative unit and the prosecutor who oversees compliance with the law in the investigation of the case.

At the same time, the author draws special attention to the non-procedural form of preventive activities, emphasizing the aspects of carrying out this form together with the public, conducting interviews with officials, effective use of mass media and Internet networks, recognized it as a relatively effective form.

Three methods of preventive activity of the preliminary investigation bodies are divided into such as identifying the causes of the crime and the conditions that allowed it to be committed, their elimination, and the implementation of special preventive measures for prevention.

The author studied the order of the Prosecutor General of the Republic of Uzbekistan No. 129 of February 22, 2016 «On effective provision of the rule of law and the protection of the rights and freedoms of the individual in the fight against crime, investigation, preliminary investigation and rapid-search activities» and he explained that although the norms on the appointment and conduct of service inspections during the preliminary investigation and pre-investigation actions are regulated only by departmental documents, it is against the Civil Procedural Code for the investigative body to make an official decision and respond to its conclusions.

For this reason, he proposed to introduce a special norm related to the procedure of service inspection to the current CPC. This opinion of the author was approved by 51% of 5244 prosecutor-investigators who took part in the survey.

The author continued his opinion about the «Service inspection» institute and emphasized that preventive measures will be implemented in 3 main stages as a result of the use of this institute: **primary prevention** is to improve the socio-economic, moral and legal environment in which illegal behavior is formed, **the main prevention** is aimed at eliminating the causes and conditions that made it possible to commit a crime and taking security measures aimed at influencing the factors belonging to the “risk group” and the **final prevention** serves the implementation of individual preventive measures for the formation of law-abiding behavior with the person who committed the offense.

The author found it necessary to include «supervision of the execution of legal acts on the prevention of offenses by the preliminary investigation bodies» among the important directions of the prosecutor’s supervision.

The author noted as a problem that the cooperation of the preliminary investigative bodies with the investigative bodies was not properly established in the implementation of preventive measures, and made a proposal to study and coordinate the work done in this regard through the supervision of the prosecutor.

The author noted as a problem that the cooperation of the preliminary investigative bodies with the investigative bodies was not properly established in the implementation of preventive measures, and made a proposal to study and coordinate the work done in this regard through the supervision of the prosecutor.

Chapter III of the dissertation, entitled “**International standards and foreign experience on crime prevention, their use in the development of preventive activities of preliminary investigation bodies**”, issues of increasing the effectiveness of preventive activities of preliminary investigation bodies and improving legal regulation are thoroughly analyzed.

In particular, national and foreign experience has been studied in this regard, and it has been indicated that traditional **measures** are currently ineffective in reducing the level of crime, **on the contrary**, it is necessary to use new work methods in crime prevention, to establish close communication with the population and the public, to strengthen public control in this area, as well as to widely introduce modern information and communication technologies.

The dissertation states that the causes of the crime and the conditions that allowed it to be committed are relative concepts, and if the causes are directly related to the crime, the conditions indirectly affect its commission. Also, these aspects are analyzed in depth separately, and the important investigative actions of the preliminary investigative bodies are noted.

Assessment indicators were developed by the author and it is proposed to put it into practice.

Another important aspect was put forward by the author and it was proposed that preventive measures can be analyzed in criminal cases under investigation, for example, in the form of searching for an answer to the question «whether or not submissions were made in all necessary cases? ».

Most of the shortcomings in the implementation of preventive measures in the preliminary investigation bodies are explained by the lack of appropriate methodological support and their unsatisfactory state. Therefore, it was concluded that it is necessary to

organize samples of submissions to the preliminary investigation bodies on the elimination of the causes of the crime and the conditions that allowed it to be committed, as well as distribution of best practice materials in preventive works.

In order to keep track of the preventive actions of the above preliminary investigative bodies, it was found appropriate to include the form of «special prevention report» on individual preventive actions among the operational documents, and the aspects that should be reflected in this report are listed.

In the part of this chapter on improving the legal regulation of the preventive activities of preliminary investigation bodies, the author studied the opinions of scientists regarding the concepts of the terms “Precaution”, “prevention”, “elimination”, “to prevent”, “stopping” and found that it is not appropriate to look for differences in their content, agreed to the opinion that the terms have the same meaning - in the sense that they are synonyms that express the opinion that it is necessary to take measures to prevent the commission of actions harmful to society by certain individuals, and then to completely eliminate such situations.

However, it is noted that **crime prevention is a very broad concept** and it includes the concepts of prevention, stopping, elimination and prevention.

It was concluded that, the measures of general prevention of crimes carried out by the preliminary investigation bodies firstly should prevent the strengthening or deepening of the interrelationship of these factors; secondly, the measures should be taken to limit the influence and change of these factors on the individual, first of all on his mind and spiritual world; thirdly, to influence the formation of an informational and spiritual environment in society, which always has a negative impact on the individual; fourthly, that under the influence of these factors, it should be focused on achieving that a person does not choose a criminal path.

Within the scope of the research work, a draft law has been developed by the researcher to supplement Chapter 36 of the Criminal Code and Articles 296, 296-1, 296-2, 297-1 and 297-2 in connection with the prevention and prevention of crimes, the obligation to determine the causes of the crime and the conditions that allowed it to be committed, duties, responsibility for non-fulfillment of requirements.

CONCLUSION

As a result of the research work undertaken within the framework of the dissertation on the topic “Improving the preventive activities of the preliminary investigation bodies”, the following conclusions of theoretical and scientific-practical importance were reached:

I. Scientific-theoretical proposals and conclusions

1. Preventive activity of preliminary investigation bodies are state-authority activity performed by authorized subjects during the preliminary investigation of a criminal case, aimed at determining the causes of the crime, the conditions that made it possible to commit it, and to eliminate them, as well as to prevent other crimes (offenses) with the help of specified means in the criminal procedural legislation.

2. The content of the preventive activities of the preliminary investigation bodies includes, on the one hand, the identification and elimination of criminogenic factors that are causally related to the conduct of the proceedings before the trial or the crime under investigation, and on the other hand, educational influence on the people involved in the criminal-procedural activities. The indicated elements of activity of preliminary

investigation bodies determine the basis of prevention of general, special, individual and victimological crimes.

3. The analysis of the history of the formation of the legal basis of the preventive activity of the preliminary investigative bodies in the investigation of criminal cases shows that the legal status of the subjects in the implementation of this activity was revised in the system of state administration bodies and changed on the basis of the development of the state administration system and political reforms.

4. Normative legal documents defining and regulating preventive activities of preliminary investigation bodies are classified according to their scope, legal force and scope of authority of the subjects receiving them.

5. During the activities of the UN and its special bodies in the 21st century, a new era began in the development of standards for the activities of law enforcement agencies in the fight against crime, and it has improved somewhat since then. By applying these standards to their national legislation, foreign countries are giving effort to solve the following tasks:

a) to categorize crimes that pose a threat to several or all countries as crimes of an international nature;

b) centralization of measures to prevent and stop crimes of international character;

c) establishing justice for crimes and criminals;

g) ensure the inevitability of punishment;

d) providing legal assistance in criminal cases.

It can be seen that in the fight against crime in the law enforcement agencies of foreign countries, special attention is paid to the effective organization of work on the prevention of offenses, and in particular, in this regard, special responsibility is assigned to the local state authorities. In this regard, it should be taken into account that in many foreign countries, most investigative bodies operate at the local and central level. It is appropriate to use the advanced experience of these countries in the future to improve the legislation of our country.

II. Suggestions for improving the current legislation

1. It is proposed to introduce amendments and additions which provide for conducting a service inspection to articles 36 and 38¹ of the Civil Procedure Code of the Republic of Uzbekistan, among the procedural powers of the investigators, in the cases of “non-fulfillment of the investigator’s submission on the elimination of the causes of the crime and the conditions that allowed it to be committed”.

2. Among the important directions of the prosecutor’s supervision, it is necessary to include “supervision of the execution of legal acts on the prevention of offenses by the preliminary investigation bodies”.

3. It is necessary to revise the name and content of the main document, chapter 36 of the Sixth Section Civil Procedural Code, regulating the preventive activities of the preliminary investigation bodies and align it with the requirements of the Law of the Republic of Uzbekistan “On the Prevention of Offenses”.

4. It is necessary to introduce the procedure of applying with a report by investigator to supervising prosecutor on the causes of the crime and the measures to eliminate the conditions that allowed it to be committed in case of non-execution within one month specified in CPC to ensure that the guilty person(s) are brought to administrative responsibility. In addition, if the legal requirements to eliminate the causes of the crime and the conditions that made it possible to commit it have not been met, petitions and materials (presentations, memos, notices) to resolve the issue of initiating a case on an administrative

offense the official of the enterprise, institution and organization should send the report of the preliminary investigation body to resolve the issue of initiating an administrative case for the commission of an administrative offense of non-fulfillment of other law violations and situations specified in it to the supervising prosecutor.

III. Recommendations for improving the preventive activities of preliminary investigation bodies:

1. The main procedural form of the preventive activity of the preliminary investigation bodies is the presentation of the investigator, prosecutor on eliminating the causes of the crime and the conditions that allowed it to be committed.

2. The presentation on taking measures to eliminate the causes of the crime and the conditions that made it possible to commit it will consist of three parts (introduction, description-justification and conclusion-resolution).

3. The analysis of the practice of the prosecutor's supervision illustrates that the interaction and mutual awareness of preventive activities of preliminary investigation bodies with other bodies, the mechanism of joint activity is still not sufficiently regulated, which does not allow to ensure the timely and appropriateness of the set of measures for the prevention of crimes.

4. Effective activity of preliminary investigation bodies in the fight against crime and its prevention depends on the following factors:

- a) clearly defining the tasks of preventive activities;
- b) proper organization of preventive activities;
- c) is directly related to the effectiveness of cooperation of preliminary investigation bodies with other law enforcement bodies, services and the public.

5. The directions of the preventive activities of the preliminary investigation bodies are to identify the causes of the crime and the conditions that made it possible to commit it, to eliminate them, and to implement special preventive measures.

6. It is possible to distinguish procedural and non-procedural forms of preventive activity of preliminary investigation bodies.

7. The methods used in the implementation of preventive activities of preliminary investigation bodies can be divided into two groups:

preventive actions (individual prevention) carried out against the suspect, the accused in this criminal case;

preventive measures against other persons participating in criminal proceedings.

8. Non-procedural forms of preventive work carried out by preliminary investigation bodies include:

- discussion of criminal case materials in various organizations, institutions, self-government bodies of citizens, village and village councils;
- conducting lectures and conversations;
- publications in newspapers and magazines;
- radio and television appearances;
- participation of public defenders and public prosecutors from the communities in the places of work or study of the accused and victims;
- to send information to crime prevention units about the crime committed by minors who are preventively registered, to report that a precautionary measure has been applied;
- sending a description of the accused to the investigative detention center;

- placing observation sheets in the departments of migration and naturalization (passport and visa service) against the defendant who has not been taken into custody;
- to notify the personnel department at the accused's place of work;
- sending summary submissions;
- providing information to the heads of the internal affairs bodies about the deficiencies in the activities of the departments and services of the internal affairs bodies;
- sending relevant data and information to other services and the leadership of the Internal affairs Department for use in preventive work.

**НАУЧНЫЙ СОВЕТ DSc. 31/31.12.2020.Уч.67.01 ПО ПРИСУЖДЕНИЮ
УЧЕНЫХ СТЕПЕНЕЙ ПРИ АКАДЕМИИ ГЕНЕРАЛЬНОЙ
ПРОКУРАТУРЫ РЕСПУБЛИК УЗБЕКИСТАН**

**АКАДЕМИЯ ГЕНЕРАЛЬНОЙ ПРОКУРАТУРЫ
РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН**

СУЛТОНОВ ОЙБЕК СУЛТОНБОЕВИЧ

**СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ПРОФИЛАКТИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ
ОРГАНОВ ПРЕДВАРИТЕЛЬНОГО СЛЕДСТВИЯ**

12.00.07 — Судебная власть. Прокурорский надзор. Организация деятельности правоохранительных органов. Адвокатура

АВТОРЕФЕРАТ
диссертации доктора философии (PhD) по юридическим наукам

город Ташкент - 2023

Тема диссертационной работы доктора философии (PhD) зарегистрирована в Высшей аттестационной комиссии при Кабинете Министров Республики Узбекистан за номером B2022.3.Phd/Yu802.

Диссертация выполнена в Академии Генеральной прокуратуры Республики Узбекистан.

Автореферат диссертации на трех языках (узбекском, английском и русском, (резюме) размещен на веб-сайте Научного совета (www.proacademy.uz) информационно-образовательном портале «Ziynet» (www.ziynet.uz).

Научный руководитель:	Рахимов Фахри Хайдарович доктор юридических наук, профессор
Официальные оппоненты:	Миразов Даврон Мирагзамович доктор юридических наук, профессор; Салаев Нодирбек Сапарбаевич доктор юридических наук, профессор.
Ведущая организация:	Академия Министерств внутренних дел Республики Узбекистан.

Защита диссертации состоится 25 января 2023 г. в 15.00 на заседании научного совета DSc. 31/31.12.2020.Yu.67.01 при Академии Генеральной прокуратуры Республики Узбекистан (Адрес: 100047, г. Ташкент, Мирабадский район, ул. Шахрисабз, д. 42. Тел.: (99871) 202-04-96; факс: (99871) 233-35-81; e-mail: info@proacademy.uz).

С диссертацией можно ознакомиться в Информационно-ресурсном центре Академии Генеральной прокуратуры Республики Узбекистан (зарегистрирована под № 20). (Адрес: 100047, г. Ташкент, Мирабадский район, ул. Шахрисабз, д. 42, e-mail: info@proacademy.uz)

Автореферат диссертации разослан 12 января 2023 г.

(протокол реестр № 20 от 12 января 2023 г.)

Б.Х. Пулатов

Председатель научного совета по присуждению ученых степеней, доктор юридических наук, профессор

Л.Х. Исоков

Секретарь научного совета по присуждению ученых степеней, доктор юридических наук, доцент

С. М. Рахмонова

Заместитель председателя научного семинара при научном совете по присуждению ученых степеней, доктор юридических наук, профессор

ВВЕДЕНИЕ (аннотация докторской (PhD) диссертации)

Цель исследования. Организация профилактической деятельности органов предварительного следствия, являющихся субъектами правоохранительных органов, и ее совершенствование, а также разработка предложений и рекомендаций, направленных на дальнейшее усиление прокурорского надзора в этом отношении.

Объектом исследования являются общественно-правовые отношения, связанные с организацией профилактической деятельности органов предварительного следствия и ее совершенствованием.

Научная новизна исследования заключается в следующем:

обоснована необходимостью совершенствования норм уголовно-процессуального законодательства, регулирующих внесение представлений в ответственные государственные органы с целью выявления и устранения причин преступления и условий, которые сделали возможным его возникновение при осуществлении профилактической деятельности органов предварительного следствия;

разработаны механизмы общественного обсуждения причин совершенного преступления и условий, которые сделали возможным их совершение, а также взаимного сотрудничества органов и учреждений, осуществляющих профилактику преступлений и участвующих в ней;

для дальнейшего повышения роли следствия и дознавателей в своевременном раскрытии преступлений, законном, справедливом и беспристрастном расследовании, формировании здоровой конкурентной среды между ними и популяризации прогрессивного опыта расследования, ориентации на целенаправленное и систематическое повышение своих профессиональных навыков и в целях адекватного поощрения сотрудников за предупреждение правонарушений и их вклад в борьбу с преступностью, разработаны критерии установления специального квалификационного уровня и рекомендации по порядку его выдачи;

указано, что в вооруженных силах, органах государственной безопасности и таможенных органах необходимо осуществлять надзор за четким и единообразным исполнением нормативных правовых актов в области предупреждения преступности и профилактики правонарушений, а также вносить соответствующие изменения и дополнения в приказы генерального прокурора для координации их деятельность в этом отношении.;

наименование и статья новой главы уголовно-процессуального законодательства об уточнении и систематизации действий в этой сфере развиты в новой редакции путем разъяснения органам предварительного следствия цели предупреждения и пресечения преступлений.

Внедрение результатов исследования. На основе полученных научных результатов по развитию теоретико-правовых знаний, связанных с деятельностью органов предварительного следствия по предупреждению преступлений и совершенствованию правовых норм:

Посредством разработанных предложений по совершенствованию норм уголовно-процессуального законодательства, связанных с внесением

представлений в ответственные государственные органы при выявлении и устранении причин преступления и условий, допустивших его возникновение, при осуществлении профилактической деятельности органов предварительного следствия пункт 13 совместного приказа Генеральный прокурор Республики Узбекистан, Служба государственной безопасности, Верховный суд, были сформулированы председатели Государственного таможенного комитета и Министр внутренних дел «О дополнительных мерах по выявлению и устранению причин преступления в ходе ведения уголовного дела и условий, позволивших его совершить». (*Акт управление Генеральной прокуратуры Республики Узбекистан по вопросам анализа проблем обучения законности и правопорядка от 2 декабря 2022 г. № 27/2-312-22*). При внесении этих предложений следует учитывать случаи неразглашения органами предварительного следствия при вводе представлений по действующим уголовным делам, в том числе: разглашение государственной тайны по уголовным делам, в которых имеются государственные секреты или указан уровень секретности, или личность потерпевшего в случае нарушения правил конфиденциальности, преступлений против сексуальной свободы и было оговорено, что разглашение места жительства и разглашение информации, связанной с частной жизнью граждан или унижающей их честь и достоинство, не будут допускаться. Таким образом, органы предварительного следствия сформируют новый подход к системе определения первопричин совершения правонарушений и устранения условий, способствующих этому, при котором следователь не ограничивается подачей отчета в соответствующую организацию, но и обсуждает причины преступлений и условия, которые позволили им быть совершенными. уважающий честь и достоинство человека, служит установлению справедливой организации превентивных мер по предотвращению разглашения государственной тайны;

а также обсуждение среди общественности причин совершенных преступлений и условий, которые сделали возможным их совершение, разработка механизмов и процедур для установления взаимного сотрудничества органов и учреждений, которые осуществляют и участвуют в предотвращении преступлений в этом отношении, и совершенствование правовых норм 565 Кабинета министров Постановление Министров Республики Узбекистан от 10 сентября 2021 года «Об утверждении положения о причинах преступлений и порядке обсуждения условий, допускающих их возникновение» (Акт Управления юридического обеспечения Кабинета Министров Республики Узбекистан от 2 декабря 2022 г. № 12-15-15). Введение этих механизмов и процедур служит обеспечению сохранности информации, которая не может быть разглашена и обсуждена в уголовном судопроизводстве.

В целях дальнейшего повышения роли следствия и дознавателей в своевременном раскрытии преступлений, законном, справедливом и беспристрастном расследовании, формирования здоровой конкурентной среды между ними и популяризации прогрессивного опыта расследования, целенаправленного и систематического повышения их профессиональных навыков, а также надлежащего поощрения сотрудников за предотвращение правонарушений и их вклад в борьбу сформирован 4 абзац 5 пункта постановление

Кабинета Министров Республики Узбекистан от 10 сентября 2017 года № 727 «О порядке присвоения сотрудникам следственных подразделений органов внутренних дел специальных квалификационных разрядов с выплатой дополнительных надбавок». (Акт Кабинет Министров Республики Узбекистан от 5 декабря 2022 г. № 12-15-16) Вводя эти критерии и процедуры, можно оценить качество и объем предварительного расследования, дознания и следственных действий до начала расследования, предотвращение нарушений и борьбу с преступностью, а также выполнение других задач, связанных с их деятельностью, и возможность кардинального улучшения деятельности в этой области.

Разработаны предложения по осуществлению надзора за четким и единообразным исполнением нормативных правовых документов в сфере профилактики правонарушений и правонарушений в Вооруженных Силах, органах государственной безопасности и таможенных органах, а также по координации их деятельности в этой связи был использован при формировании 5 абзаца 7 пункта Положение утвержденное приказом Генерального прокурора Республики Узбекистан от 7 июня 2021 года “Об Управлении по надзору за обеспечением правопорядка в Вооруженных Силах, Службе государственной безопасности и таможенных органах Генеральной прокуратуры Республики Узбекистан” (Акт управление Генеральной прокуратуры Республики Узбекистан по вопросам организационно-контрольное и аналитическое управление от 2 декабря 2022 г. № 7/09-37-22). Настоящие предложения направлены на обеспечение эффективности деятельности компетентных органов и учреждений в сфере предупреждения преступности и борьбы с преступностью, а также в целях обеспечения их тесного взаимодействия и скоординированной работы, включая оценку и мониторинг мер, принимаемых в этой связи, и причин, допускающих возникновение системных недостатки. и служили для выявления условий, их анализа и устранения путем совершенствования правоприменительной практики и законодательства.

ЭЪЛОН ҚИЛИНГАН ИШЛАР РЎЙХАТИ
СПИСОК ОПУБЛИКОВАННЫХ РАБОТ
LIST OF PUBLISHED SCIENTIFIC WORKS

I бўлим (I part; I часть)

1. Султонов О.С. Прокуратура органларида тергов фаолиятини оптималлаштириш (шахс ҳуқуқ ва эркинликларини ҳимоясини таъминлаш йўналишида) // монография. – Т.: Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратураси Академияси, «Lesson press», 2019. –Б.32.

2. Султонов О.С. Қорақалпоғистон Республикасида жиноятчиликка қарши курашиш ва ҳуқуқбузарликлар профилактикаси: муаммо ва унинг ечимлари // монография. – Т.: Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратураси Академияси, «Lesson press», 2019. –Б.108.

3. Sulstonov O.S. Theoretical and legal issues to increase the efficiency of criminal prevention activities of investigation departments // The American Journal of Political Science Law and Criminology. Impact Factor 2020:5. 453. (ISSN-2693-0803) Vol. 02, Issue 11-2020. – P.133-138.

4. Султонов О.С. Терговчининг профилактик фаолияти: муаммо ва ечим // Ишни судга қадар юритишда ҳимоячи ҳуқуқларини амалга оширишни таъминлаш йўллари ва бунда тергов судьяси институтининг зарурияти: тарафдорлар ва қаршилар мавзусидаги илмий-амалий конференция. – Т.: ТДЮУ, 2020. – Б.28-33

5. Султонов О.С. Тергов бўлинмаларининг коррупцияга қарши курашиш ҳамда жиноятларни профилактика қилиш фаолиятини амалга оширишнинг криминалистик асослари // Коррупцияга қарши курашиш ва комплаенс назорат тизимини жорий этиш истиқболлари мавзусидаги халқаро онлайн илмий-амалий конференция материаллари тўплами. – Т.: ТДЮУ, 2021. – Б.345-352

6. Султонов О.С., Хасанова М.Б. Вопросы взаимосвязи климатической повестки и развития человеческого потенциала: участие общественности в реализации государственных программ // Журнал Гражданское общество. Vol. 19. Issue 3 (71), 2022 г. – С.73-78

7. Sulstonov O.S. Analysis of the activities of investigative bodies for the prevention of juvenile crimes // Frontline social sciences and history journal. SJIF Impact FACTOR (2021:5.376). Vol. 02, Issue 11-2022. – P.26-35

8. Султонов О.С. Конституционная безопасность несовершеннолетних // Журнал «Общество и инновации». (Специальный выпуск). №11.2022. - С.230-238

II бўлим (II part; II часть)

9. Султонов О.С., Куранбаев Р.К. Ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларнинг профилактик фаолияти: халқаро стандартлар ва хориж тажрибаси // Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратураси Академияси Ахборотномаси. №3 (51) 2022 йил. – Б. 85-89

10. Султонов О.С., Гиясов Р.Ю. Дастлабки тергов органларининг профилактика фаолиятига процессуал ва криминалистик ёндашув // Ўзбекистонда илмий тадқиқотлар: даврий анжуманлар. – Т.: Тадқиқот.уз, 2022. – Б.28-33

11. Султонов О.С. Ҳуқуқбузарликлар профилактикасига оид хорижий тажриба: қиёсий-ҳуқуқий таҳлил // Қонун устуворлигини таъминлаш ва суд-ҳуқуқ тизимини янада ислоҳ қилишнинг устувор йўналишлари. Мақолалар тўплами I жилд. – Т.: Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратураси Академияси, 2019. – Б.165-173

12. Султонов О.С. Терговчининг профилактик фаолиятида тақдимномалар киритиш самарадорлигини оширишнинг ташкилий-ҳуқуқий масалалари // Юридик фан ва ҳуқуқни қўллаш амалиётининг долзарб муаммолари. Ёш олимлар минбари. Илмий-амалий конференция материаллари II жилд. – Т.: Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратураси Академияси, 2020. – Б.282-287

13. Султонов О.С. Тергов бўлинмаларининг профилактик ишни ташкил қилиш бўйича фаолиятининг шакллари ва услублари // Ёш олимларнинг илмий мақолалар тўплами. – Т.: Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратураси Академияси, 2021. – Б.264-271

14. Султонов О.С. Дастлабки тергов органларининг профилактик фаолиятининг моҳияти ва ижтимоий зарурияти // Шахс ҳуқуқларини ҳимоя қилишнинг долзарб масалалари. Республика илмий-амалий конференция материаллари. // Масъул муҳаррир ю.ф.д., проф. М.М.Мамасиддиқов. – Т.: ТДЮУ. 2022. – Б.308-320

Автореферат «Бош прокуратура Академияси Ахборотномаси» журнали таҳририятида таҳрирдан ўтказилиб, ўзбек, рус ва инглиз тилларидаги матнлар ўзаро мувофиқлаштирилди.

Босишга рухсат этилди: 12 январь 2023 йил
Бичими: 60x84 1/8 «Times New Roman»
гарнитурда рақамли босма усулда босилди.
Шартли босма табоғи 3,1. Адади: 100. Буюртма: № 07

100060, Тошкент, Я. Ғуломов кўчаси, 74.
Тел.: +998 90 9722279, www.tiraj.uz

«TOP IMAGE MEDIA»
босмаҳонасида чоп этилди.